

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2011 - ΕΤΟΣ Δ' - ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 12 - ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΩΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η αξία και η σημασία της τοπικής ιστορίας αποδεικνύεται και κρίνεται μέγιστη όταν η διερεύνηση φωτίζει πτυχές και όψεις της τοπικής κοινωνίας που αγνοούνταν ή ακόμα όταν λειτουργεί ως ανατροφοδότης της συλλογικής μνήμης των κατοίκων ενός τόπου.

Για τους κατοίκους ενός τόπου το να γνωρίζουν την ιστορία τους σημαίνει ότι γνωρίζουν τον εαυτό τους. Αυτοπροσδιορίζονται καθώς έχουν συνείδηση και

γνώση της ιδιαίτερης, προσωπικής τους ταυτότητας, οπότε μπορούν να υπερασπίζονται και να έχουν άποψη για τα στοιχεία που συναπαρτίζουν την κληρονομιά τους, την παράδοση τους, την παρουσία τους μέσα στο χρόνο. Κατά συνέπεια, δεν ελλοχεύει ο κίνδυνος του ετεροπροσδιορισμού, της διαστρέβλωσης της ταυτότητάς τους από τρίτους και δημιουργούνται οι προϋποθέσεις διαφύλαξης όσων τους ανήκουν. Μέσα από τη γνώση της τοπικής ιστορίας παρακωλύουν την καπήλευση της ιστορίας τους από τρίτους, την παραπλάνηση, την εσφαλμένη γνώση που προκαλείται, τις περισσότερες φορές, υστερόβουλα και κακοπροαίρετα.

Ο πρώτιστος σκοπός της Ε.Μ.Ι.Π.Η. αφορούσε και αφορά στην ανάδειξη της τοπικής ιστορίας, σκοπό για τον οποίον εργάστηκε επιμελώς φροντίζοντας να πραγματεύεται ένα ευρύ φάσμα θεμάτων (λαογραφικών, αρχαιολογικών, ιστορικών, πολιτισμικών κ.α.)

Κάρτ ποστάλ της παλιάς Βέροιας (πλ. Ωρολογίου)

και να καλύπτει όσο δυνατόν μεγαλύτερες ιστορικές περιόδους. Μετά από τρία χρόνια δράσης της, ανοίγονται οι ορίζοντες για κάθε Ημαθιώτη και ενδιαφερόμενο να μελετήσει την ιστορία του τόπου μας.

Ιδιαίτερη μνεία και πολλά ευχαριστώ οφείλουμε σε όσους συμπατριώτες μας, άοκνους ερευνητές, συνέγραψαν και επί χρόνια συνέθεταν το ψηφιδωτό της ιστορίας του τόπου μας, προσθέτοντας πληροφορίες και γνώσεις και φωτίζοντας άγνωστες πτυχές της.

Εμμένοντας στους στόχους μας και ελπίζοντας να συντελούμε και στη συμπλήρωση της τοπικής ιστορίας, αλλά και στη δημιουργία κινήτρων για τη συνεχή ενασχόληση όσο δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού συμπατριωτών μας με αυτήν, παραμένουμε συνεπείς λάτρεις και πιστοί ακόλουθοί της μέσα από τις ποικίλες δράσεις μας και από τη θεματογραφία των Χρονικών.

Η Δυναστεία των Αντιγονιδών
του Δημ. Καρασάββα
σελ. 4

Το ούτι στη Βέροια
του Σωτ. Ζερδαλή
σελ. 7

Η καλλιγραφία στην
Οθωμανική Αυτοκρατορία
μέσα από τους Κώδικες
του Οθωμανικού
Ιεροδικείου Βέροιας
της Ολ. Μπέτσα
σελ. 10

«Έν εὐεργέτημα προσκαλεῖ
τὴν γέννεσιν ενός ἄλλου»

Ευθυμία Γιαννακού:

Μία άγνωστη και
ξεχασμένη ευεργέτιδα
της Βέροιας, στα τέλη της
Οθωμανικής περιόδου
(1877)

του δ. Αθ. Βουδούρη
σελ. 12

ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
&
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Σύλλογος
«Γενίτσαροι και Μπούλες»
Νάουσας
σελ. 15

ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ:
Περιγραφική αποτύπωση του
δρώμενου της Νάουσας
της Αικ. Σιούγγαρη
σελ. 15

Γενική Συνέλευση, κοπή
πίτας και νέο Δ.Σ. της
Ε.Μ.Ι.Π.Η.
σελ. 16

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

• Όσοι επιθυμούν να γίνουν μέλη της «Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας» μπορούν να επικοινωνούν στα τηλέφωνα: **6946.901.531, 6972.549.557**

• Η αποστολή άρθρων, μελετών, επιστολών, σχολίων, προτάσεων, παρατηρήσεων κ.α. για δημοσίευση στα «ΧΡΟΝΙΚΑ», γίνεται τόσο στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η., όσο και στην ηλεκτρονική διεύθυνση **«xronika_emi@yahoo.gr»** με την ένδειξη: Για τα «Χρονικά» (Τα άρθρα δεν θα πρέπει να ξεπερνούν τις 5 σελίδες Α4 με μονό διάστιχο και μέγεθος γραμματοσειράς 12 στ. Δημοσιεύματα ή άρθρα με επιστημονικό υπόβαθρο θα πρέπει να συνοδεύονται από παραπομπές και ενδεικτική βιβλιογραφία).

• Η έκδοση των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ» στηρίζεται αποκλειστικά σε συνδρομές μελών και φίλων της Ε.Μ.Ι.Π.Η., για τον λόγο αυτό, ζητούμε την οικονομική υποστήριξή σας. Για την προβολή της επιχείρησής σας μέσα από τις σελίδες των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ», καθώς και για τις χορηγίες σας υπέρ της έκδοσης του εντύπου, καλέστε στο **6946.901.531**

• Ο τραπεζικός λογαριασμός της Εταιρείας, όπου ο καθένας μπορεί να καταθέτει τις προσφορές του, είναι: **Eurobank 0026-0077-10-0101737618**

Εκ μέρους του Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Καλή Ανάσταση!

Χαιρετισμός νέου προέδρου Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Η Γενική Συνέλευση των μελών της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας & Πολιτισμού Ν. Ημαθίας της, 13ης Φεβρουαρίου 2011, μας ανέδειξε ως το νέο Διοικητικό Συμβούλιο του σωματείου για τα έτη 2011 έως 2013 και προσωπικά, τα ψηφισμένα μέλη, σε Πρόεδρο του Σωματείου.

Έχοντας συναίσθηση του βάρους της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ημαθίας, την οποία καλούμαστε να προάγουμε, καθώς επίσης και της ευθύνης της οποίας μας εμπιστεύτηκαν τα μέλη του σωματείου, δηλώνουμε ότι θα προσπαθήσουμε να συνεχίσουμε την προσπάθεια που ξεκίνησε πριν τρία χρόνια κρατώντας τις ίδιες αγαθές προθέσεις και τα ίδια κίνητρα τα οποία μας ώθησαν τον Ιανουάριο του 2008 στη δημιουργία του νεοσύστατου τότε φορέα.

Παράλληλα ζητούμε την ενίσχυση όλων, φορέων και φυσικών προσώπων, όσων έχουν τις ίδιες ιδέες και τις ίδιες ανησυχίες με εμάς στο χώρο της τοπικής ιστορίας και του πολιτισμού της Ημαθίας, της πατρίδας μας.

Ευχόμαστε η νέα τριετία που μόλις ξεκίνησε να αποτελέσει επάξια συνέχεια της προηγούμενης και κατά τη διάρκεια της να είμαστε στην ευχάριστη θέση να απολαύσουμε τους καρπούς μιας συνολικής προσπάθειας προς συνέχιση της επίτευξης των καταστατικών μας στόχων. Στην πορεία αυτή σας θέλουμε όλους συνοδοιπόρους.

Εμμανουήλ Ευνάδας
Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Ιδιοκτησία

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας

Ιδρυτής

δ. Αθανάσιος Βουδούρης

Εκδότης

Εμμανουήλ Ευνάδας
(Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Διευθυντής

Ολυμπία Μπέτσα
(Πρόεδρος Επιτροπής "Χρονικών")

**Αρχισυνταξία -
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση**
Νικόλαος Βουδούρης

Επιτροπή των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Ολυμπία Μπέτσα
Χαίδω Τζήκα - Μπατσαρά
Νικόλαος Βουδούρης
Ιωάννα Ζιώγα
Αναστασία Ταναμπάση

Εκτύπωση

Ν.Καραμανλίδης & ΣΙΑ Ο.Ε.
Ν.Νικομήδεια Ημαθίας 23310 90234, 90339

Γραφεία

Α.Δ. Φυτείας Δοβρά Τ.Θ. 149, Τ.Κ. 59100
τηλ: **6946.901.531 - 6942.982.745**

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μέρους
ή ακέραιων κειμένων,
αρκεί να αναφέρεται η πηγή

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν μόνο
την άποψη του συντάκτη του κειμένου

ΕΝΤΥΠΑ & ΠΡΟΣΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Περιοδικά-Εφημερίδες-Έντυπα

- 1) Εφημερίδα «Οι Καιροί»
- 2) Περιοδικό «ΑΣΤΗΡ της ΑΝΑΤΟΛΗΣ»
- 3) Περιοδικό «Πολιτιστικά Δρώμενα»
- 4) Τριμηνιαία έκδοση Συλλόγου Βεροϊέων Αθηνών «Ημαθίων»

Προσκλήσεις

- 1) Πρόσκληση της Περιφερειακής Ενότητας Ημαθίας για συμμετοχή στις εορταστικές εκδηλώσεις της 25ης Μαρτίου στη Βέροια.
- 2) Γ. Λιόλιος: Συναντήσεις του ορόφου. Πρόσκληση στις βιβλιοπαρουσιάσεις "Η Εβραία Νύφη" και "10 ώρες Δυτικά". Σάββατο 29/01/2011

Αλλαγές στη σύνθεση των «Χρονικών»

Η Γραμματέας του Δ.Σ. κα. Ολυμπία Μπέτσα ορίστηκε νέα διευθύντρια και πρόεδρος της Επιτροπής των «Χρονικών».

Στην επιτροπή παραμένουν όλα τα προηγούμενα μέλη της, εκτός του κ. Εμμανουήλ Ευνάδα, ο οποίος εξελέγη πρόεδρος του Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η. και ορίστηκε εκδότης των «Χρονικών». Επίσης, ο δ. Αθανάσιος Βουδούρης, πρώτος πρόεδρος της Ε.Μ.Ι.Π.Η., κατόπιν ομόφωνης απόφασης του Δ.Σ. της Εταιρείας, έλαβε τον τίτλο του ιδρυτή των «Χρονικών».

Κυκλοφόρησε ο πρώτος
συλλεκτικός τόμος της
Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Χρονικά Ιστορίας & Πολιτισμού Ν. Ημαθίας 2008 - 2010

Η Ε.Μ.Ι.Π.Η. στην προσπάθειά της για επίτευξη των καταστατικών της στόχων και την προώθησή, με κάθε τρόπο, της τοπικής ιστορίας και της πολιτισμικής κληρονομιάς της Ημαθίας, εξέδωσε τον πρώτο συλλεκτικό τόμο «Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας 2008 - 2010».

Στον καλαίσθητο τόμο, ο οποίος αποτελείται από 220 σελίδες, περιλαμβάνονται αυτούσια τα 11 φύλλα των «Χρονικών» που εκδόθηκαν και κυκλοφόρησαν κατά την προηγούμενη τριετία. Τα ελάχιστα συλλεκτικά αντίτυπα διατίθενται από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. στη συμβολική τιμή των 30 €.

Διατίθεται:

Βιβλιοπωλείο «Πυρινός» (Βενιζέλου 50)
Βιβλιοπωλείο «Επίκαιρο» (Βενιζέλου 36)
Κατόπιν παραγγελίας στο τηλ. 6946.901.531

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ

1. Στα «Μελετήματα Ημαθίας» δημοσιεύονται πρωτότυπες μελέτες για την αρχαιολογία, ιστορία, λαογραφία και γλωσσολογία, στην ελληνική γλώσσα.
2. Οι προς δημοσίευση μελέτες θα πρέπει να βασίζονται σε πρωτογενές αδημοσίευτο υλικό, εμπλουτισμένες με ανάλογη βιβλιογραφική τεκμηρίωση. Δεν παρέχεται η δυνατότητα αναδημοσίευσης αυτούσιων παλαιότερων μελετών, οι οποίες έχουν δημοσιευτεί στην ελληνική γλώσσα σε άλλα έντυπα ή περιοδικά.
3. Παρέχεται η δυνατότητα δημοσίευσης μελετών (παράλληλα πάντοτε με την ελληνική) και σε μετάφραση σε μία από τις εξής γλώσσες: Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Ιταλική. Κατ' εξαίρεση γίνονται δεκτές και μελέτες δημοσιευμένες σε ξένη γλώσσα, μεταφρασμένες στην ελληνική, όταν αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Ημαθία και την Μακεδονία.
4. Τα θέματα των μελετών που αποστέλλονται προς δημοσίευση, θα πρέπει να σχετίζονται αποκλειστικά με τους εξής τομείς και τις διάφορες παραμέτρους τους: αρχαιολογία, ιστορία, λαογραφία, γλωσσολογία.
5. Η θεματική των μελετών θα πρέπει να αφορά γεωγραφικά τη Μακεδονία, με ιδιαίτερη βαρύτητα σε θέματα της Ημαθίας. Σχετικές θεωρούνται και μελέτες που σχετίζονται με τη ζωή και τη δράση κατοίκων της Ημαθίας και της Μακεδονίας και σε άλλες περιοχές (π.χ. Βαλκανική, Ευρώπη, Μ. Ασία, Αφρική κ.λ.π.).
6. Οι μελέτες δημοσιεύονται στο μονοτονικό σύστημα. Παρέχεται η δυνατότητα παράθεσης πηγών, αποσπασμάτων κ.λ.π. και στο πολυτονικό.
7. Κάθε μελέτη θα πρέπει να συνοδεύεται από σύντομη περίληψη (όχι μεγαλύτερη από το 1/3 της μελέτης) σε μία από τις εξής γλώσσες: Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Ιταλική.
8. Ο μέγιστος αριθμός των σελίδων των προς δημοσίευση μελετών, καθορίζεται στις 70 σελίδες.
9. Οι προς δημοσίευση μελέτες θα πρέπει να υποβάλλονται απαραίτητα σε ηλεκτρονική μορφή και εκτυπωμένες, στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Ηλεκτρονικά, θα πρέπει επίσης, να αποστέλλονται οι εικόνες, χάρτες κ.λ.π. που συνοδεύουν τον κείμενο, μαζί με τους σχετικούς υπότιτλους (λεζάντες). Το σχετικό οπτικό υλικό θα δημοσιεύεται στο τέλος κάθε μελέτης.

Το ετήσιο αφιέρωμα των "Χρονικών"

Από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. γνωστοποιείται ότι το αφιέρωμα των "Χρονικών" του έτους 2011 θα φέρει τον γενικό τίτλο "Συντεχνίες, Σωματεία και Σύλλογοι της Ημαθίας".

Καλούνται όσοι έχουν στοιχεία και επιθυμούν να συντάξουν σχετικό άρθρο, να επικοινωνήσουν με την Επιτροπή των "Χρονικών" στην Ηλεκτρονική Διεύθυνση chronika_emipih@yahoo.gr ή emipih@ymail.com και στο τηλέφωνο 6946901531.

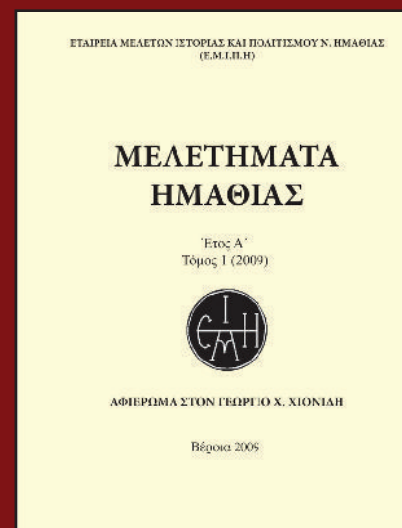
Τα προς δημοσίευση άρθρα θα πρέπει να σταλούν στην ηλεκτρονική διεύθυνση των "Χρονικών" το αργότερο μέχρι την 31η Μαΐου 2011.

Κυκλοφορεί

από την Ε.Μ.Ι.Π.Η.
ο 1ος Τόμος του
Επιστημονικού
Περιοδικού

Μελετήματα Ημαθίας

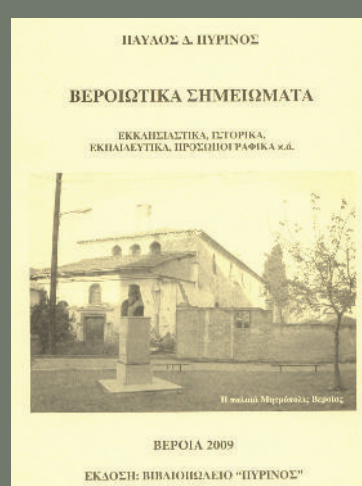
Περιλαμβάνει 10
επιστημονικές μελέτες
σχετικές με την ιστορία
και τον πολιτισμό της
Ημαθίας.

Σημεία διανομής (Βέροια)

- * Βιβλιοπωλείο «Πυρινός» Βενιζέλου 50
- * Βιβλιοπωλείο «Επίκαιρο» Βενιζέλου 36
- * Βιβλιοπωλείο «Συν+Είδηση» Μητροπόλεως 9
- * Ταχυδρομικά με αντικαταβολή + έξοδα αποστολής

Τιμή πώλησης: 25 ευρώ

Βεριοιώτικα Σημειώματα
Αποκλειστικά από την Ε.Μ.Ι.Π.Η.
το νέο βιβλίο του Π. Πυρινού

ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ:

- ✓ Βιβλιοπωλείο "Πυρινός"
- ✓ Βιβλιοπωλείο "Επίκαιρο"
- ✓ "Βιβλιοθήκη του Ναυτίλου" (Αθήνα)
- ✓ Ταχυδρομικά, με αντικαταβολή (+ έξοδα αποστολής)

Τιμή: 10 ευρώ

DVD της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

για τον
Μακεδονικό
Αγώνα

Διατίθεται
από το
Βιβλιοπωλείο
"Επίκαιρο"

(Βενιζέλου 36 - Βέροια)

Τιμή: 5 ευρώ

Τα

ΧΡΟΝΙΚΑ

θα τα βρείτε...

ΒΕΡΟΙΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας (Ελλης 8)
Βιβλιοπωλείο "Επίκαιρο" (Βενιζέλου 36)
Βιβλιοπωλείο "Πυρινός" (Βενιζέλου 50)
Start copy - Φωτοτυπίες (Πλ. Πλατάνων 1)

ΝΑΟΥΣΑ

Ευξείνιος Λέσχη Ποντίων Νάουσας (Χατζηγεωργιάδη 30)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Βιβλιοπωλείο Libro (Βετσοπούλου 32)

ΑΘΗΝΑ

"Βιβλιοθήκη του Ναυτίλου" (Χαρ. Τρικούπη 28)

...και στην
ηλεκτρονική διεύθυνση

**emiph.
blogspot.
com**

Η Δυναστεία των Αντιγονιδών

Του Δημητρίου Ιορδ. Καρασάββα
Δημοσιογράφου – Ερευνητή

Ο Οίκος των Αντιγονιδών, που συνδέεται άμεσα με την Βέροια (λόγω καταγωγής του γενάρχη τους), υπήρξε η τελευταία Βασιλική Δυναστεία του Ελληνιστικού Κράτους της Μακεδονίας, και χρωστάει την ονομασία της στον γενάρχη του Οίκου, Αντίγονο Α' τον Μονόφθαλμο.

Την εξουσία τους στην Μακεδονία, οι Αντιγονίδες, την εδραίωσαν μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου (323 π.Χ.), αφού πρώτα ξέσπασαν αλληπάλληλες συγκρούσεις ανάμεσα στους Επιγόνους του και οδήγησαν σταδιακά στον κατακερματισμό της Αυτοκρατορίας που είχε δημιουργήσει. Μετά το τέλος των συγκρούσεων τρία Ελληνιστικά Βασίλεια θα ξεχωρίσουν, των Πτολεμαίων στην Αίγυπτο, των Σελευκιδών στην Συρία-Ασία και των Αντιγονιδών στην Μακεδονία-Ελλάδα.

Το Βασίλειο της Μακεδονίας υπό τους Αντιγονίδες, παρά το γεγονός ότι υπήρξε μικρότερο σε έκταση και με λιγότερους κατοίκους, σε σχέση με εκείνα των Πτολεμαίων και των Σελευκιδών, εν τούτοις αποτέλεσε ρυθμιστικό παράγοντα στις πολιτικοστρατιωτικές εξελίξεις τόσο στον ελλαδικό, όσο και στον ασιατικό χώρο.

Από την αρχή, στόχος των Αντιγονιδών ήταν να επικρατήσουν στον μακεδονικό και ευρύτερο ελλαδικό χώρο, και τα σχέδιά τους ανατράπηκαν στα τέλη του 3^{ου} αι. π.Χ., όταν φάνηκε ξεκάθαρα η εμπλοκή των Ρωμαίων στα ελληνικά πράγματα. Μπροστά στον ρωμαϊκό κίνδυνο, όπως ήταν φυσικό, οι προτεραιότητές τους άλλαξαν, αφού οι Πτολεμαίοι και Σελευκίδες, αδυνατούσαν να ανταποκριθούν στον αγώνα αυτόν, και οι νότιοι Έλληνες ακολουθούσαν φιλορωμαϊκή πολιτική.

Άνδρες με οργανωτικές δυνατότητες και ικανοί στα στρατιωτικά και πολιτικά ζητήματα, διακρίθηκαν παράλληλα για τα υψηλά αισθήματα του πατριωτισμού και της γενναιότητάς τους.

Διοίκησαν χωρίς απολυταρχικές υπερβολές, μόνοι τους ή και υποβοηθούμενοι από Στρατηγούς και Επιστάτες, που επέλεγαν πάντα οι ίδιοι. Η δε πολιτική τους απέναντι στις πόλεις που εξαρτιόνταν από το Βασίλειο της Μακεδονίας ήταν μετριοπαθής, αφού παραχωρούσαν διευρυμένη αυτονομία και δημοκρατική διοίκηση, χωρίς να παραμελούν και την οικονομική ανάπτυξη του Βασιλείου τους.

Η Δυναστεία των Αντιγονιδών περιλαμβάνει επτά Βασιλείς της Μακεδονίας : τον Αντίγονο Α' τον Μονόφθαλμο (306-301 π.Χ.), τον Δημήτριο Α' τον Πολιορκητή (306-283 π.Χ.), τον Αντίγονο Β' τον Γονατά (283-239 π.Χ.), τον Δημήτριο Β' τον Αιτωλικό (239-229 π.Χ.), τον Αντίγονο Γ' τον Δώσωνα (229-221 π.Χ.), τον Φίλιππο Ε' (221-179 π.Χ.) και τον Περσέα (179-168 π.Χ.).

ΑΝΤΙΓΟΝΟΣ Α'

Νόμισμα της περιόδου του Αντίγονου Α' του Μονόφθαλμου

Ο Αντίγονος Α' ο Μονόφθαλμος ή Κύκλωψ (381-301 π.Χ.), υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Στρατηγούς του Αλέξανδρου. Ανήκε στην παλαιά φρουρά των συμπολεμιστών του Φιλίππου

Β' και επί των ημερών του, διακρίθηκε για την γενναιότητα και το οργανωτικό του πνεύμα, που τον βοήθησαν να αναρριχηθεί στην στρατιωτική ιεραρχία. Την προσωνυμία Μονόφθαλμος ή Κύκλωψ την έλαβε, όταν έχασε το μάτι του κατά την ανεπιτυχή πολιορκία της Περίνθου (Ηράκλεια στην Προποντίδα) το 341 π.Χ..

Η ίδρυση της Δυναστείας του, τοποθετείται χρονικά, αμέσως μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου (323 π.Χ.), όταν ανέλαβε – στο γνωστό μοίρασμα της Αυτοκρατορίας από τους Επιγόνους – την διοίκηση της παλιάς Περσικής Σατραπείας της Μεγάλης Φρυγίας, της Παμφυλίας και της Λυκίας στην μικρασιατική επικράτεια.

Στις συγκρούσεις που ακολούθησαν με τους άλλους Επιγόνους, αρχικά συμμάχησε με τον Αντίπατρο και τον Κρατερό ενάντια στον Περδίκκα. Στην συνέχεια, πολέμησε κατά του Ευμένη, και μετά την Μάχη της Γαβιηνής (316 π.Χ.), προσάρτησε νέες επαρχίες στην επικράτειά του. Μετά τον θάνατο του Αντίπατρου, υποστήριξε τον γιο του Κάσσανδρο. Ακολούθως, στοχεύοντας στην επανένωση της Αυτοκρατορίας, υπό την αιγίδα του όμως, υποστήριξε τον νεαρό Αλέξανδρο Δ', με αποτέλεσμα να ξεσπάσουν νέες εμφύλιες συγκρούσεις, στις οποίες ενεπλάκησαν και οι Κάσσανδρος, Λυσίμαχος και Πτολεμαίος Α'. Μετά την ανακωχή του 311 π.Χ., ο Αντίγονος Α' εκ νέου συγκρούεται με τον Σέλευκο Α' και τον Πτολεμαίο Α'. Το 306 π.Χ., μετά από μία ναυτική νίκη στην Σαλαμίνα της Κύπρου, ο Αντίγονος Α' και ο γιος του Δημήτριος Α', έλαβαν τον τίτλο του Βασιλέα, τον οποίο ταυτόχρονα έλαβαν και όλοι οι υπόλοιποι Διάδοχοι του Αλέξανδρου.

Ακολούθησαν ανεπιτυχείς επιθέσεις κατά της Αιγύπτου και της Ρόδου, ενώ ταυτόχρονα ο Αντίγονος στράφηκε εναντίον και του Κάσσανδρου. Παράλληλα, ο γιος του Δημήτριος Α', πέρασε στην Ελλάδα, ελευθερώνοντας την Αθήνα και το μεγαλύτερο μέρος της Χώρας, ενώνοντάς το σε μία νέα Κορινθιακή Ομοσπονδία. Στην συνέχεια όμως, οι εξελίξεις ανάγκασαν τον Δημήτριο Α' να γυρίσει στην Ασία, προκειμένου να βοηθήσει τον πατέρα του, στην σύγκρουσή του με τον Κάσσανδρο και τους συμμάχους του.

Το 301 π.Χ., στην Μάχη της Ιψού, ο Αντίγονος Α' σκοτώθηκε σε ηλικία 80 ετών, πολεμώντας εναντίον του Λυσίμαχου και του Σέλευκου Α'. Οι νικητές μοιράστηκαν τα εδάφη της επικράτειάς του.

Ο Αντίγονος Α' ο Μονόφθαλμος, Βασιλιάς από το 306 έως το 301 π.Χ., έμεινε στην Ιστορία ως «Οργανωτής και Καθοδηγητής της Ευρώπης και της Ασίας».

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α'

Νόμισμα του Δημητρίου Α' του Πολιορκητή

Ο Δημήτριος ο Πολιορκητής (336;-283; π.Χ.), ήταν γιος του Αντίγονου Α' του Μονόφθαλμου. Η πρώτη φορά που μνημονεύεται το όνομά του, είναι στις επιχειρήσεις εναντίον του Ευμένη, το 317 π.Χ..

Στην Μάχη της Γάζας, το 312 π.Χ., αυτός ήταν ο Διοικητής του Στρατού του Αντίγονου Α'.

Το 307 π.Χ., κατέλαβε την Αθήνα, έδιωξε τον Δημήτριο τον Φαληρέα και αποκατέστησε το Δημοκρατικό Πολίτευμα. Οι Αθηναίοι για να τιμήσουν

τον ίδιο και τον πατέρα του, τους ονόμασαν Σωτήρες, ενώ ίδρυσαν και δύο νέες φυλές της Αττικής, δίνοντας τα ονόματά τους, Αντιγονίς και Δημητριάς.

Διεύθυνε με επιτυχία την Εκστρατεία στην Κύπρο, το 306 π.Χ., κατά του Πτολεμαίου Α', και μετά την νίκη του, ο πατέρας του Αντίγονος Α', έλαβε τον τίτλο του Βασιλέα, με Συμβασιλέα τον ίδιο.

Πολιορκήσε, για μεγάλο διάστημα, την Ρόδο (305-304 π.Χ.), ανεπιτυχώς όμως, ενώ υποχρεώθηκε λόγω των εξελίξεων στην κυρίως Ελλάδα, να εγκαταλείψει την πολιορκία. Παρά το αρνητικό, γιαυτόν αποτέλεσμα, οι ικανότητες που επέδειξε, έγιναν η αιτία να του δοθεί από τους συγχρόνους του το προσωνύμιο Πολιορκητής.

Στις επιχειρήσεις, στην κυρίως Ελλάδα, εναντίον του Κάσσανδρου, πολέμησε με επιτυχία, απελευθερώνοντας όλη την νότια Χώρα και επανασύστησε την Ομοσπονδία της Κορίνθου, που είχε ιδρύσει στο παρελθόν ο Φίλιππος Β'.

Υποχρεώθηκε όμως να επιστρέψει στην Ασία για να βοηθήσει τον Αντίγονο Α'. Συμμετείχε στην Μάχη της Ιψού (301 π.Χ.), όπου σκοτώθηκε ο πατέρας του, με αποτέλεσμα να χαθεί και το Βασίλειό του.

Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης, ήταν να ξεσπάσουν εξεγέρσεις στις ελληνικές πόλεις, με λίγες απ' αυτές να μένουν πιστές στον Δημήτριο Α'. Αξιοποίησε όμως την ναυτική υπεροχή του και ανακατέλαβε την Αθήνα, την οποία και απελευθέρωσε από το τυραννικό καθεστώς του Λάχαρη (π. 295 π.Χ.). Ταυτόχρονα, ο θάνατος του Κάσσανδρου (π. 298-7 π.Χ.), δημιούργησε μία ασαφή κατάσταση στο Βασίλειο της Μακεδονίας, γεγονός που επέτρεψε στον Δημήτριο Α' να εισβάλει στην μακεδονική επικράτεια και να ανακηρυχθεί Βασιλιάς από τον Μακεδονικό Στρατό (294 π.Χ.). Έτσι, ο Δημήτριος Α' ο Πολιορκητής, είναι ο πρώτος Βασιλιάς της Μακεδονίας, από τον Οίκο των Αντιγονιδών.

Αναθαρρημένος, προσπάθησε ανεπιτυχώς να εισβάλλει πρώτα στην Θράκη (292 π.Χ.), στο Βασίλειο του Λυσίμαχου, κι ακολούθως στην Ήπειρο (289 π.Χ.), στο Βασίλειο του Πύρρου.

Το 288 π.Χ., θέλοντας να ανασυστήσει την Ηγεμονία του Αντίγονου Α', επιχείρησε να εκστρατεύσει στην Ασία, η οποία ωστόσο κατέληξε σε πλήρη καταστροφή. Οι Λυσίμαχος και Πύρος, βρίσκοντας τότε ευκαιρία, εισέβαλαν στην Μακεδονία και μοίρασαν τα εδάφη της, ενώ ο Δημήτριος Α', ακολουθούμενος από ένα απρόθυμο στράτευμα, και μετά από ανεπιτυχείς επιχειρήσεις, υποχρεώθηκε να παραδοθεί στον Σέλευκο Α'. Αιχμάλωτός του (ή καλύτερα «φιλοξενούμενός» του, στην Απάμεια), θα πεθάνει μετά από πέντε χρόνια.

Ο Δημήτριος Α' ο Πολιορκητής, υπήρξε αναμφίβολα μία από τις πιο αξιόλογες μορφές στην Ιστορία του Μακεδονικού Βασιλείου. Ήταν ευφυής και δραστήριος, και τον διέκρινε μία διαρκής ενεργητικότητα, αλλά δεν ήταν σταθερός στις αποφάσεις του. Το τολμηρό του σχέδιο να ανασυστήσει την Ηγεμονία του πατέρα του Αντίγονου Α' του Μονόφθαλμου, χωρίς να λάβει υπόψη του τις διαρκώς μεταβαλλόμενες εξελίξεις, που γεννούσαν οι συμμαχίες των αντιπάλων του, αποδείχθηκε τελικά η καταστροφή του.

ΑΝΤΙΓΟΝΟΣ Β'

Νόμισμα της περιόδου του Αντίγονου Β' του Γονατά.

Ο Αντίγονος Β' ο Γονατάς (320-239 π.Χ.), έλαβε τον τίτλο του Βασιλιά όταν πέθανε ο πατέρας του Δημήτριος Α' ο Πολιορκητής (283 π.Χ.), στην ουσία όμως απέκτησε πραγματικά την εξουσία το 276 π.Χ.. Έχασε την Μακεδονία το 273 π.Χ., ύστερα από μάχες με τον Βασιλιά της Ηπείρου Πύρρο, την οποία όμως ανέκτησε

μετά τον θάνατο του Πύρρου (272 π.Χ.), κατακτώντας μάλιστα και την Ήπειρο.

Υποχρεώθηκε να κηρύξει τον πόλεμο κατά της Αθήνας, που την υποστήριζε ο Βασιλιάς της Αιγύπτου Πτολεμαίος Β'. Οι Αθηναίοι, παρακινήθηκαν σε αποσκίρτηση από τον Αθηναίο Πολιτικό Σύμβουλο του Πτολεμαίου Β', Χρεμωνίδα, και οι αψιμαχίες που ακολούθησαν ονομάστηκαν Χρεμωνίδειος Πόλεμος (266-263 π.Χ.). Στο τέλος του πολέμου, ο Αντίγονος Β' κατέλαβε την Αθήνα, μετά από νικηφόρα ναυμαχία, κοντά στην Κω, επί του Πτολεμαίου Β'.

Όμως αργότερα (π. 250 π.Χ.), ο Αντίγονος Β', έχασε σημαντικά εδάφη και πόλεις, όπως η Εύβοια, η Κόρινθος και η Σικυώνα.

Την προσωνυμία Γονατάς, ο Αντίγονος Β' την οφείλει, ίσως επειδή γεννήθηκε στους Γόνους της Θεσσαλίας, ή κατ' άλλους επειδή προστάτευε τα γονατά του με μεταλλικές επιγονατίδες, κατά την μάχη.

Ο Αντίγονος Β' ο Γονατάς, κατά την νεότητά του, υπήρξε Μαθητής του Στωικού Φιλοσόφου (και ιδρυτή της Στωικής Σχολής), Ζήνωνα του Κιτιέα (336;-264 π.Χ.). Κατά την διάρκεια της Βασιλείας του, κάλεσε Φιλοσόφους στην Αυλή του – ανάμεσά τους και ο Βίων ο Βορυσθενίτης, ιδρυτής του Ήδονικού Κυνισμού -, ενώ προσπάθησε να εφαρμόσει στην πολιτική τα Διδάγματα των Στωικών. Παροιμιώδης έμεινε η ρήση του, ότι, η Βασιλεία, είναι μία «ένδοξος δουλεία», απέναντι στους Νόμους.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Β'

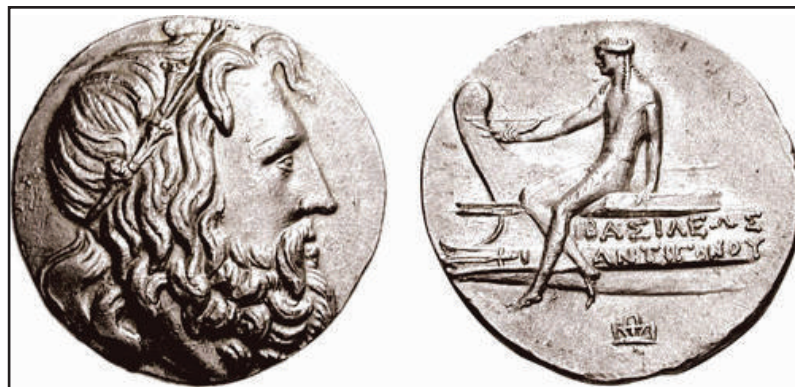
Ο Δημήτριος Β' ο Αιτωλικός (275-229 π.Χ.), διαδέχθηκε τον πατέρα του Αντίγονο Β' τον Γονατά.

Την Βασιλεία του χαρακτηρίζει η μακροχρόνια σύγκρουσή του με τους Αιτωλούς – στην οποία χρωστά και την προσωνυμία Αιτωλικός -, συμμάχους των Αχαιών, και όλη αυτή η περίοδος ονομάστηκε Δημητριάκος Πόλεμος, που έληξε με την νίκη του Δημητρίου Β', στην Φυλακία (233 π.Χ.).

Ο Δημήτριος Β', το 230 π.Χ., παρακίνησε τον Άγρωνα, Βασιλιά των Ιλλυριών, να κινηθεί κατά των Αιτωλών και να υπερασπισθεί την Ακαρνανία.

Εν των μεταξύ, το 229 π.Χ., ο Δημήτριος Β', ηττάται από τους Δαρδάνους, που είχαν εισβάλλει στην Μακεδονία, κι ακολούθως πεθαίνει.

ΑΝΤΙΓΟΝΟΣ Γ'

Νόμισμα της περιόδου του Αντίγονου Γ' του Δώσωνα

Ο Αντίγονος Γ' ο Δώσων (263-220 π.Χ.), δεν είναι μέρος της εξ αίματος διαδοχής των Αντιγονιδών, αλλά αποτελεί μία εξ ανάγκης έντιμη παρεμβολή. Βασίλευσε στην Μακεδονία (229-220 π.Χ.), ως Κηδεμόνας του ανήλικου Βασιλιά Φιλίππου Ε', γιου του Δημητρίου Β' του Αιτωλικού, και για τις ανάγκες της Επιμελητείας, νυμφεύθηκε και την μητέρα του ανήλικου, Χρυσήδα.

Ο Αντίγονος Γ', ήταν γιος του Δημητρίου του Κυρηναίου, και την προσωνυμία Δώσων, την οφείλει στο γεγονός ότι έδινε γενναιόδωρα (ή και υποσχόταν πράγματα που δεν έδινε).

Ο Αντίγονος Γ', θα διακριθεί εναντίον βάρβαρων εισβολέων, πολεμώντας γενναία. Στην συνέχεια θα νικήσει και τους Θεσσαλούς. Το 223 π.Χ., στο Αίγιο, θα αναδειχθεί «ηγεμών όλων των Αχαιών», εναντίον της Σπάρτης. Το 222 π.Χ., νικά στην Μάχη

της Σελλασίας, τον Κλεομένη Βασιλιά της Σπάρτης, και εισέρχεται θριαμβευτικά στην πόλη.

Ακολουθώντας, επιστρέφει στην Μακεδονία, όπου νικά και τους Ιλλυριούς, αλλά το 220 π.Χ., πεθαίνει από αιμορραγία, που προκλήθηκε από τις πολεμικές ταλαιπωρίες.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ε΄

Νόμισμα του Φιλίππου του Ε΄

Ο Φίλιππος Ε΄ (237-179 π.Χ.), βασίλεψε στην Μακεδονία (221-179 π.Χ.), σε μία περίοδο που σημαδεύτηκε από την σύγκρουση της Μακεδονίας με τους Ρωμαίους.

Αρχικά, κατά τον Β΄ Καρχηδονιακό Πόλεμο (218-201 π.Χ.), συμμάχησε με τους Καρχηδόνιους, προκειμένου να υποχρεώσει τους Ρωμαίους να φύγουν από την Ιλλυρία.

Στον Α΄ Μακεδονικό Πόλεμο (215-205 π.Χ.),

πολέμησε ταυτόχρονα εναντίον της Ρώμης και της Αχαϊκής Συμπολιτείας, χωρίς όμως να πετύχει κάποια ουσιαστική νίκη. Η ευκαιρία του παρουσιάστηκε όταν οι Ρωμαίοι αναγκάστηκαν να πολεμήσουν στην δύση, οπότε και πέτυχε να έρθει σε συμφωνία μαζί τους, με την Συνθήκη Ειρήνης της Φοινίκης, και με επωφελή γιαυτόν αποτελέσματα. Ακολουθώντας, συμμάχησε με τον Αντίοχο Γ΄ τον Μέγα, του Βασιλείου της Συρίας, ενάντια στον Πτολεμαίο Ε΄ τον Επιφανή, του Βασιλείου της Αιγύπτου, αρχίζοντας άμεσα τις επιχειρήσεις κατά των πτολεμαϊκών κτήσεων στο Αιγαίο Πέλαγος, κυρίως. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, να προκαλέσει την αντίδραση πρωτίστως του Βασιλείου της Περγάμου και των Ροδίων, αλλά και των Αιτωλών, που ζήτησαν βοήθεια από τους Ρωμαίους.

Κατά τις επιχειρήσεις του Β΄ Μακεδονικού Πολέμου (200-197 π.Χ.), ο Φίλιππος Ε΄, ηττήθηκε από τους Ρωμαίους, στην Μάχη των Κυνός Κεφαλών (197 π.Χ.), και αναγκάστηκε, αυτήν την φορά, να υπογράψει μαζί τους Συνθήκη Ειρήνης, με βαρύτατους, γιαυτόν, όρους. Υποχρεώθηκε μάλιστα, να στείλει ως «όμηρο» στην Ρώμη, τον γιο και διάδοχό του Δημήτριο (206-181 π.Χ.), για να διαλύσει τις υποψίες τους, για νέες πολεμικές προετοιμασίες εκ μέρους του.

Με την λήξη των επιχειρήσεων κατά των Ρωμαίων, και ύστερα από τις πληγές που άφησε ο πόλεμος μαζί τους, καθώς και οι δυσβάστακτες πολεμικές αποζημιώσεις που υποχρεώθηκε να τους καταβάλλει, το ενδιαφέρον του Φιλίππου Ε΄, στράφηκε στην οικονομική ανόρθωση του Βασιλείου του.

Ενδεικτικό, των βαρύτατων όρων της συνθήκης με την Ρώμη, είναι το γεγονός ότι, κατά τον Αντιοχικό Πόλεμο (192-188 π.Χ.), δεν στάθηκε δυνατό να βοηθήσει τον παλιό σύμμαχό του Αντίοχο Γ΄ (ούτε όμως κι αυτός τον είχε βοηθήσει κατά τον Β΄ Μακεδονικό Πόλεμο), αλλά υποχρεώθηκε να συμπράξει με τους Ρωμαίους, εναντίον του.

ΠΕΡΣΕΑΣ

Ο Περσέας (213;-162 π.Χ.), ήταν νόθος γιος του Φιλίππου Ε΄, υπήρξε ο τελευταίος (εξ αίματος) Αντιγονίδης, και τελευταίος Βασιλιάς της Μακεδονίας (179-168 π.Χ.).

Τον Περσέα, τον χαρακτήριζε (όπως και τον πατέρα του επίσης), άσβεστο μίσος κατά των Ρωμαίων. Από νωρίς, ήρθε σε σύγκρουση με τον αδελφό του Δημήτριο, νόμιμο διάδοχο, για τις αδιανόητα φιλικές σχέσεις του με τους Ρωμαίους, γιαυτό και έπεισε αργότερα τον πατέρα τους Φίλιππο Ε΄, να τον εκτελέσει (181 π.Χ.) με την κατηγορία της προδοσίας.

Αμέσως μετά τον θάνατο του Φιλίππου Ε΄ (179 π.Χ.), ο Περσέας, ανανέωσε μεν την Συνθήκη Ειρήνης με την Ρώμη, ωστόσο όμως άρχισε μυστικά να προετοιμάζεται, για την σύγκρουση

μαζί της. Τα σχέδιά του, αποκάλυψε στους Ρωμαίους, ο Βασιλιάς της Περγάμου, Ευμένης, οπότε και η Σύγκλητος του κήρυξε το 171 π.Χ., τον πόλεμο.

Στις νέες συγκρούσεις που ακολούθησαν, αρχικά ο Περσέας σημείωσε κάποιες επιτυχίες, χωρίς ωστόσο ουσιαστικό αποτέλεσμα, χάνοντας ταυτόχρονα και ορισμένους σημαντικούς συμμά-

Νόμισμα του Περσέα

χους από τον ελλαδικό χώρο.

Έτσι, τον Ιούνιο του 168 π.Χ., ο Περσέας, υποχρεώνεται κάτω από δυσμενείς γιαυτόν συνθήκες, στην Μάχη της Πύδνας, να συγκρουστεί με τους Ρωμαίους, υπό τον Αιμίλιο Παύλο, και να υποστεί συντριπτική ήττα. Ο Άτυχος Περσέας, θα «κοσμήσει» ως αξιοθέατο, τον Θρίαμβο του Αιμίλιου Παύλου στην Ρώμη, θα πεθάνει αργότερα δέσμιος στην φυλακή, και μαζί του θα τελειώσουν μία Δυναστεία κι ένα Βασίλειο...

Η συνοπτική αυτή παρουσίαση της Δυναστείας των Αντιγονιδών αποσκοπεί στην υπενθύμιση της πολεμικής προσπάθειας των εκπροσώπων της, να διατηρήσουν την συνοχή του Βασιλείου της Μακεδονίας, σε μία ιστορική περίοδο που την χαρακτηρίζει η ραγδαία άνοδος της Ρώμης. Είναι προφανές ότι, είναι πολλά που έχει να γράψει κάποιος, για τον καθένα ξεχωριστά από τους Αντιγονίδες. Όπως, σημαντική θα ήταν και η προσπάθεια να περιγραφούν οι πολεμικές συγκρούσεις των Μακεδονικών Πολέμων. Ωστόσο, εκείνο που πρέπει να επισημανθεί, είναι ότι, με την συνοπτική αυτή εργασία, επιχειρήθηκε μία, έστω σκιαγράφηση της ιστορικής παρουσίας των Αντιγονιδών, ως τελευταίας Δυναστείας του Βασιλείου της Μακεδονίας.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γεωργίου Χ. Χιονίδη «Ιστορία της Βέροιας» (τ. 1.) – (Βέροια 1960).
2. Γιώργου Χ. Χιονίδη «Η Αρχαία και η Βυζαντινή Βέροια» (Έκδοση της Ενώσεως Παλαιών Προσκόπων Βέροιας – Βέροια 1993).
3. Johann Gustav Droysen «Ιστορία των Διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου» (Εκδ. «Ελευθεροτυπία», Μετάφραση-Εισαγωγή-Σχόλια : Ρένος Ηρ. Αποστολίδης, Κριτική Έκδοση Συμπληρωμένη : Ηρως και Στάντης Ρ. Αποστολίδης, Αθήναι 1993).
4. Nicholas Hammond «Το Θαύμα που Δημιούργησε η Μακεδονία» (Παπαδήμας, Μετάφραση Φ. Κ. Βώκος, Αθήνα 1995).
5. Δημήτρης Ι. Τσιμπουκίδης «Ιστορία του Ελληνιστικού Κόσμου» (Παπαδήμας, Επιμέλεια Ιννα Μιρόκοβα, Αθήνα 1984).
6. Δημήτρης Ι. Τσιμπουκίδης «Μακεδόνες Πολέμαρχοι Συμπολεμιστές του Αλέξανδρου» (Καλέντης, Επιμ. Ιννα Μιρόκοβα, Αθήνα 1996).
7. Frank W. Walbank «Ο Ελληνιστικός Κόσμος» (Βάνιας, Μετάφραση Τάσος Δάρβερης, Επιμ. Λεωνίδας Μανωλόπουλος – Παντελής Νίγδελης, Θεσσαλονίκη 1993).
8. Παναγιώτου Γυιόκα «Φίλιππος ο Ε΄» (Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1959).

Το ούτι στη Βέροια

Του Σωτηρίου Ζερδαλή
Δασκάλου – Ιεροψάλτη

1. Οργανολογικά Στοιχεία

Στη Βέροια, αρκετοί ήταν εκείνοι που ασχολούνταν με το ούτι. Οι περισσότεροι έπαιζαν με όργανα κατασκευασμένα στην Ελλάδα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Ιωάννη Σωζερίδη, για τον οποίο ο γιος του Βασίλης ανέφερε τα εξής σχετικά: “Το ούτι του μπάρμπα-Γιάνκου, το οποίο σώζεται μέχρι σήμερα, το αγόρασε από τη Θεσ/νίκη. Το είχε παραγγείλει σε κάποιο Μικρασιάτη οργανοποιό και ήταν αρκετά ακριβό. Άνηκε στην κατηγορία των χανούμ ουντού (=γυναικεία ούτια) και για να το πληρώσει είχε συγκεντρώσει χρήματα από τέσσερις γάμους”¹.

Πολλοί βέβαια ήταν εκείνοι που το αγόρασαν έτοιμο, όπως ο Ιωάννης Κιαμηλίδης και ο ξάδερφός του Σπυρίδων Χαρόπουλος. Το ούτι τους το πήραν από την Έδεσσα γύρω στα 1950. Ήταν όργανα σχετικά φθηνά και μάλλον μετρίου επιπέδου. Είχαν όμως ένταση στο παίξιμό τους και γλυκό άκουσμα.

Στη Βέροια, υπήρχαν οργανοποιοί και μάλιστα κάποιοι ήταν πολύ καλοί. Ο πιο γνωστός, που μάλιστα ήξερε να παίζει και ούτι, ήταν ο Μικρασιάτης κ. Γαβρήλος. Ο ίδιος κατασκεύαζε και άλλα όργανα εκτός από ούτια, όπως κιθάρες, μπουζούκια, μαντολίνα. Μετά από χρόνια έφυγε από τη Βέροια και πήγε στον Πειραιά, όπου έκανε μεγάλο εργαστήριο κατασκευής οργάνων και απέκτησε εκεί μεγάλη φήμη. Άλλοι οργανοποιοί ήταν ο κ. Αϊδινόγλου και κάποιος Αρμένιος.

Η εκτίμηση για την ποιότητα ενός καλού οργάνου είναι υποκειμενική, ωστόσο αυτό θα πρέπει να τηρεί κάποιες βασικές προϋποθέσεις. Πρώτα – πρώτα καλό είναι να έχει κατασκευαστεί σωστά και προσεκτικά με κατάλληλα υλικά χωρίς ήχο υγρασίας. Το ελαφρύ, απλό, χωρίς περιττά στολίσια, όργανο συνήθως ενισχύει την ακουστική του. Ακόμη, καλό χαρακτηρίζεται ένα όργανο που βγάζει ευκρινή και δυνατό ήχο στις πρίμες και στις μπάσες χορδές του².

Σχετικά μ’ αυτές, εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι ήταν, όπως και σήμερα, οι κάτω πλαστικές, ενώ οι πάνω συρμάτινες. Παλιότερα δε, ήταν εντέρινες. Οι ουτσήδες (=αυτοί που έπαιζαν ούτι) τις προμηθεύονταν από τα ψιλικατζίδικα της Βέροιας και η ποιότητά τους καθόριζε και την τιμή τους.

Οι πένες όμως διέφεραν από τις σημερινές. Κατά κανόνα ήταν από φτερό αετού, το οποίο επεξεργαζόταν με πολύ μεράκι και προσοχή³. Τα φτερά αυτού του πουλιού ήταν κατάλληλα, γιατί είχαν την ιδιότητα να είναι ταυτόχρονα σκληρά, ελαστικά και λεπτά. Συνήθιζαν κιόλας να αφήνουν και μερικά πούπουλα στην άκρη της πένας. Έτσι, γινόταν πιο όμορφη και περισσότερο εντυπωσιακή. Η θέση της ήταν κυρίως ανάμεσα στα κλειδιά του οργάνου⁴.

Το ούτι το είχαν σε χώρο με κατάλληλες συνθήκες θερμοκρασίας και υγρασίας, ενώ πάντοτε φρόντιζαν να το βάζουν μέσα σε θήκη. Άλλοτε το έβρισκε κανείς κρεμασμένο στον τοίχο και άλλες φορές τοποθετημένο στο πάνω μέρος κάποιου ψηλού επίπλου

(π.χ. ντουλάπα)⁵. Ο Χαράλαμπος Κιρμανίδης είχε τρία ούτια. Τα δύο ήταν κρεμασμένα στον τοίχο του σπιτιού του και ένα το είχε πάντοτε τοποθετημένο κρεμαστά στον τοίχο του καφενείου που σύχναζε, γιατί εκεί το χρησιμοποιούσε συχνά.

Ο Ιωάννης Κιαμηλίδης συνήθιζε πάλι μετά από κάθε παίξιμο να ξεκουρνίζει το όργανο, επειδή δεν ήταν τόσο καλό και φοβόταν το σκέβρωμα. Αυτό βέβαια έκανε ιδιαίτερα κουραστική τη διαδικασία του κουρνίσματος, αφού έπρεπε να το κουρνίζει και κατά τη διάρκεια του γλεντιού, αλλά και στο ξεκίνημά του.

Αυτά είναι τα στοιχεία που αναφέρονται στην κατασκευή του οργάνου γενικότερα. Στη συνέχεια θα γίνει λόγος για τον τρόπο εκτέλεσης του οργάνου από τους ουτσήδες, που ασχολήθηκαν με αυτό στα μέσα περίπου του περασμένου αιώνα.

2. Τρόπος εκμάθησης του οργάνου

Οι περισσότεροι ουτσήδες ήταν αυτοδίδακτοι. Από μόνοι τους με οδηγό το μεράκι τους και το μουσικό τους αυτί ξεκινούσαν, με το ούτι τους σιγά – σιγά το τόσο συναρπαστικό ταξίδι στις μαγευτικές θάλασσες της μουσικής. Πολλοί, όπως ο Ιωάννης Κιρμανίδης, άρχισαν να μαθαίνουν, εδώ στην Ελλάδα, αυτό το όργανο

και μάλιστα σε μεγάλη πια ηλικία. Βέβαια, υπήρχαν και πολλοί, σαν τον Ιωάννη Σωζερίδη, οι οποίοι γνώριζαν ούτι ήδη από την Τουρκία.

Ο Ιωάννης Κιαμηλίδης ήταν κι αυτός αυτοδίδακτος. Όπως οι περισσότεροι άλλωστε, ξεκίνησε να μαθαίνει ούτι χωρίς να γνωρίζει καθόλου θεωρία της μουσικής. Μάλιστα, στο γιο του Βασίλη υπέδειξε τον εξής πρακτικό τρόπο εκμάθησης: “Το ακούς το τραγούδι ή γενικά τη μελωδία, μπαίνει μέσα σου, το τραγουδάς και μετά προσπαθείς να το παίζεις και στο σπίτι”⁶.

Δάσκαλοι αυτού του οργάνου ήταν λιγοστοί. Όσοι δίδασκαν, δε γνώριζαν θεωρία της μουσικής, αλλά πρακτικά προσπαθούσαν να δώσουν στους μαθητές τους κάποιες γνώσεις χρήσιμες για να ξεκινήσουν να μαθαίνουν. Έτσι δίδασκε και ο Γεώργιος Νικολαΐδης⁷. Αν και αυτοδίδακτος ο

ίδιος, έπαιζε πολύ καλά ούτι και βιολί και τα δίδασκε κιόλας, αφιλοκερδώς. Μαθητές είχε αρκετούς, από αυτούς άλλοι ήταν από τη Βέροια και άλλοι έρχονταν από τα περίχωρα (π.χ. Νέα Λυκογιάννη). Ένας από αυτούς που διδασκόταν ούτι ήταν και ο Σπυρίδων Χαρόπουλος, ο οποίος εξελίχθηκε σε πολύ καλό οργανοπαίκτη. Βέβαια, ο τελευταίος πήρε μαθήματα και από κάποιον δάσκαλο στη Θεσ/νίκη σε πρακτικό πάντοτε επίπεδο. Επιπλέον, υπήρχαν και εκείνοι, που είχαν έναν συγγενή τους για να τους διδάξει ούτι. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Ιωάννη Σωζερίδη, ο οποίος δάσκαλό του είχε το μεγαλύτερο αδελφό του Αλέξανδρο.

Εδώ αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι υπήρχαν ορισμένοι, που έμαθαν, αρχικά, ούτι σε πρακτικό επίπεδο και στη συνέχεια γνώρισαν τη μουσική και σε θεωρητική βάση. Κάτι τέτοιο συνέβη στον Χαράλαμπο Κιρμανίδη⁸. Από μόνος του έφτασε σε επίπεδο να παίζει σε γλέντια, χωρίς τη βοήθεια κανενός και στη συνέχεια έμαθε σιγά – σιγά κάποια θεωρητικά στοιχεία της μουσικής από τους μουσικούς με τους οποίους συνεργάστηκε.

Στη Βέροια όμως υπήρχε και κάποιος, που γνώριζε, εκτός από ούτι και ευρωπαϊκή μουσική. Ο Βασίλης Κιαμηλίδης αναφέρει χαρακτηριστικά τα εξής: “Ο Αντωνίου ήξερε καλά να παίζει ούτι.

Η νύφη πηγαίνει με πομπή από το σπίτι της στην εκκλησία (Βέροια, στα μέσα της δεκατίας του 1950) (Φωτογραφικό Αρχείο Γιάννη Κιρμανίδη)

1 Συνέντευξη που παραχωρήθηκε από το Βασίλη Σωζερίδη στις 25/10/2004.

2 Βασίλης Σωζερίδης, ό.π.

3 Συνέντευξη που παραχωρήθηκε από το Βασίλη Κιαμηλίδη στις 7/2/2005

4 Συνέντευξη που παραχωρήθηκε από το Γιάννη Κιρμανίδη στις 26/1/2005.

5 Συνέντευξη που παραχωρήθηκε από τον Αναστάσιο Νικολαΐδη στις 16/1/2005.

6 Βασίλης Κιαμηλίδης, ό.π.

7 Αναστάσιος Νικολαΐδης, ό.π.

8 Γιάννης Κιρμανίδης, ό.π.

Ιταλό τον φώναζαν, γιατί ήξερε να διαβάξει ευρωπαϊκή μουσική, που του την έμαθε ο Κώστας Βαφείδης. Ο τελευταίος εκτός από ιεροψάλτης στον Ι. Ναό Αγίου Αντωνίου ήταν καλός μουσικός και λαογράφος. Έχω και δικά του χειρόγραφα με τροπάρια γραμμένα σε βυζαντινή παρασημαντική⁹.

Κλείνοντας αυτή την ενότητα, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί και μια εκτίμηση του Βασίλη Κιαμηλίδη, σχετικά με τον τρόπο εκμάθησης αυτού του οργάνου, η οποία περικλείει μέσα της αρκετή αλήθεια. Πιστεύει, λοιπόν, ότι το ούτι θα διαδιδόταν καλύτερα και περισσότερο αν υπήρχαν τότε δάσκαλοι με θεωρητικό υπόβαθρο. Η δεξιοτεχνία είναι απαραίτητη, ωστόσο όχι αρκετή. Απαιτούνται και οι θεωρητικές γνώσεις, γιατί βοηθούν πιο ουσιαστικά το μαθητή¹⁰.

3. Ρεπερτόριο

Αρχικά, οι ουτσήδες στη Βέροια έπαιζαν μικρασιάτικα τραγούδια, κυρίως με τούρκικους στίχους αλλά και με ελληνικούς. Τα γλέντια ξεκινούσαν με καθιστικά τραγούδια ή αμανέδες, που οι οργανοπαίχτες τις περισσότερες φορές τραγουδούσαν, φυσικά χωρίς μικρόφωνο. Στη συνέχεια ακούγονταν χασάπικοι σκοποί και ακολουθούσαν τα ζειμπέκικα, οι καρσιλαμάδες, τα καμιλιέρικα, το κόνιαλι, τα τσιφτετέλια. Γενικά, στους αντικριστούς χορούς οι χορευτές συνήθιζαν να κρατούν το ρυθμό με ξύλινα κουτάλια.

Γνωστά, αγαπημένα και χιλιοειπωμένα ήταν τα εξής τραγούδια: “Ιμιντλεριμ”, “ο Τσακιτζής”, “η Ούρφα”, “Από ξένο τόπο”, είτε με ελληνικούς στίχους, είτε με τούρκικους, και πολλά άλλα.

Όταν ξεκίνησαν να γίνονται γάμοι μεταξύ Μικρασιτών και εντοπίων, το ρεπερτόριο απέκτησε κάποια ευρύτητα. Έτσι, άρχισε το ούτι να παίζει μακεδονίτικους σκοπούς ή τραγούδια, καλαματιανά, ενώ στη συνέχεια και λαϊκά. Γενικότερα, πάντως, τα ελληνικά κυριαρχούσαν σε διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες, στις οποίες συμμετείχαν εντόπιοι ή Μικρασιάτες δεύτερης γενιάς που μιλούσαν κυρίως τα ελληνικά. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι με το πέρασμα του χρόνου το ούτι έπαιζε και τα σύγχρονα τραγούδια της εποχής, όπως για παράδειγμα “το πορτοφόλι”, το οποίο ήταν ιδιαίτερα αρεστό στον Ιωάννη Σωζερίδη¹¹.

Αξιο λόγου είναι επίσης και ότι από τη δεκαετία του '50 περίπου, στην αρχή των γλεντιών και ιδιαίτερα του γάμου εμφανίστηκαν και οι πρώτοι ευρωπαϊκοί χοροί, που παίζονταν με ούτι. Δέσποζαν τα βαλς, τα ταγκό και η καζάσκα. Πάντως, το ρεπερτόριο στα γλέντια των γάμων είχε τυποποιημένη μορφή. Ωστόσο, είναι αναμφισβήτητο και το γεγονός ότι αυτά παρουσίαζαν κάποια ποικιλομορφία, η οποία συνδέεται άμεσα με την καταγωγή του γαμπρού και της νύφης.

Το ούτι στα γλέντια έπαιζε πολύ σημαντικό ρόλο. Άλλοτε συνόδευε και άλλοτε γινόταν σολιστικό. Όταν συνόδευε, τις περισσότερες φορές σολιστικό όργανο γινόταν το βιολί. Δεν ήταν όμως και λίγες οι φορές, που το ούτι έκανε ταξίμι είτε στο ξεκίνημα είτε κατά τη διάρκεια ενός σκοπού ή τραγουδιού. Τότε συνοδεύονταν από το βιολί ή από οποιοδήποτε άλλο όργανο. Βέβαια, συνηθιζόταν και οι σολιστικές αποκρίσεις μεταξύ ουτιού και άλλων οργάνων. Σύμφωνα πάντως με τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν, το ούτι εκείνη την εποχή μάλλον συνόδευε, παρά ήταν αυτό που έκανε το σόλο.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί πως κοινό χαρακτηριστικό των τραγουδιών των εντοπίων και των προσφύγων είναι η τροπικότητα. Έτσι, ακολουθούν τους ίδιους μουσικούς δρόμους με τον ίδιο τρόπο. Αυτό αποδεικνύει ότι ο ελληνικός πολιτισμός και πιο συγκεκριμένα η ελληνική μουσική παράδοση είναι ίδια και στα πλαίσια του ελληνικού κράτους και έξω από αυτό.

4. Πού και με ποιους παίζουν οι μουσικοί ούτι.

Το ούτι δέσποζε στα κοινωνικά δρώμενα της Βέροιας ήδη από την αρχή της εγκατάστασης των προσφύγων στην πόλη, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Έτσι, δεν υπήρχε μικρασιατικός και όχι μόνο, γάμος που να μην παίζει στο γλέντι κάποιος ουτσής. Αυτό ξεκινούσε από το απόγευμα του Σαββάτου και κρατούσε τις περισσότερες φορές ως τη Δευτέρα το πρωί. Το Μυστήριο τελούνταν κυρίως την Κυριακή το πρωί μετά από την Θ. Λειτουργία. Γι' αυτό από την προηγούμενη το απόγευμα, γινόταν γλέντι στο σπίτι του γαμπρού και της νύφης. Οι οργανοπαίχτες πήγαιναν τότε στο γαμπρό και τότε στη νύφη, ανάλογα πού τους καλούσαν. Συνήθως έπαιζαν καθιστοί, χωρίς μικρόφωνο βέβαια και για αρκετή ώρα. Το βράδυ κοιμούνταν σε κάποιο δωμάτιο του σπιτιού και την άλλη μέρα ξεκινούσαν πάλι τα τραγούδια του γάμου. Στη συνέχεια με πομπή πήγαιναν το γαμπρό ή τη νύφη στην εκκλησία.

Στο γλέντι του γάμου μαζευόταν πολύς κόσμος και μάλιστα τις περισσότερες φορές στην αυλή του σπιτιού. Αυτή είχε διαμορφωθεί κατάλληλα για να μπορούν οι καλεσμένοι να χορεύουν και γενικά να γλεντούν. Τραγουδούσαν κυρίως οι οργανοπαίχτες, ενώ παράλληλα υπήρχε στο τραγούδι και η ενεργή συμμετοχή του κόσμου. Μετά το Μυστήριο, επειδή το γλέντι συνεχιζόταν πολλές φορές μέχρι και τη Δευτέρα, οι οργανοπαίχτες έπρεπε συνήθως να οδηγηθούν στο χώρο της εργασίας τους αμέσως μετά

από αυτό, χωρίς να κοιμηθούν καθόλου. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Χαράλαμπου Κιρμανίδη, ο οποίος συχνά πήγαινε στο γλέντι, αλλάζοντας τα ρούχα της δουλειάς, στο καφενείο που σύχναζε. Εκεί είχε το κουστούμι και το ούτι του. Χωρίς να πάει στο σπίτι του λοιπόν έφευγε κατευθείαν στο γαμήλιο γλέντι. Στη συνέχεια τη Δευτέρα το πρωί περνούσε από το σπίτι του, άλλαζε ρούχα και πήγαινε στην οικοδομή, όπου εργαζόταν ως χτίστης¹².

Στους γάμους τα μουσικά σχήματα δεν ήταν πάντοτε τα ίδια. Άλλοτε έπαιζε το βιολί με το ούτι. Άλλες φορές εκτός από αυτά υπήρχε και η αρμονικά. Συχνά το ούτι και το βιολί πλαισιώνονταν από ένα σαντούρι. Σε μεταγενέστερα βέβαια σχήματα

εμφανίστηκαν τα κρουστά, το κλαρίνο, το ακορντεόν. Στους γάμους πάντως, το ούτι ήταν κυρίως συνοδευτικό όργανο.

Οι ουτσήδες πήγαιναν και σε διάφορα πανηγύρια. Για παράδειγμα γιόρταζε η εκκλησία του χωριού και αυτός που είχε το καφενείο καλούσε μερικούς οργανοπαίχτες και διοργάνωνε ένα γλέντι. Ήταν ένας τρόπος για να έρθουν στο μαγαζί πελάτες να γλεντήσουν και να περάσουν καλά. Οι οργανοπαίχτες ήταν αυτοί που κυρίως τραγουδούσαν με τη συμμετοχή βέβαια και του κόσμου. Τα μουσικά σχήματα ήταν περίπου αυτά που συνηθίζονταν και στους γάμους.

Πολλά όμως γλέντια γίνονταν σε καφενεία πάλι, αλλά με ανεπίσημο χαρακτήρα. Μια παρέα, για παράδειγμα ήθελε να τραγουδήσει και να χορέψει. Φώναζαν έτσι, πολλές φορές και αργά τη νύχτα από το σπίτι του, κάποιον γνωστό τους, που έπαιζε ούτι. Δημιουργούνταν όμορφη ατμόσφαιρα, ο κόσμος ψυχαγωγούνταν και με αυτόν τον τρόπο έφευγε η κούραση και γενικά η πίεση της ημέρας.

Συχνά, μέλη της παρέας στο καφενείο μπορεί να έπαιζαν κάποιο όργανο. Δημιουργούνταν λοιπόν ένα γλέντι, πηγαίο, αυθόρμητο με ζωντάνια και αμεσότητα. Σ' αυτήν την περίπτωση μπορεί να υπήρχε ένα μόνο ούτι ή ένα βιολί ή κάποιο κανονάκι ή και όλα αυτά μαζί.

Τέλος, ούτι έπαιζαν και σε διάφορα ενδοοικογενειακά γλέντια. Συγκεκριμένα, στη γιορτή κάποιου φίλου ή γνωστού ο ουτσής έπαιρνε μαζί του και το όργανο του, για να παίζει στο φιλικό σπίτι και να ευχαριστήσει έτσι τον εορτάζοντα και τους παρευρισκόμενους.

12 Γιάννης Κιρμανίδης, ό.π.

9 Βασίλης Κιαμηλίδης, ό.π.

10 Βασίλης Κιαμηλίδης, ό.π.

11 Βασίλης Σωζερίδης, ό.π.

Η νύφη πηγαίνει με πομπή από το σπίτι της στην εκκλησία (β')

Επίσης, πολλές φορές μαζεύονταν χωρίς κάποιο ιδιαίτερο και συγκεκριμένο λόγο σε ένα σπίτι κυρίως τα βράδια, συγγενείς και φίλοι για να συναντηθούν και να ψυχαγωγηθούν. Ήταν ένας τρόπος για να ξεφύγουν από την καθημερινότητα. Γίνονταν αξέχαστα γλέντια υπό το φως της γκαζόλαμπας. Άλλος έφερνε το κρασί ή το τσίπουρο, άλλος τον παστοურμά και τους μεζέδες· κάποιοι άλλοι ετοίμαζαν το σπιτικό χαλβά και τους λουκουμάδες. Μετά το φαγοπότι ακολουθούσε η μουσική. Ξεκινούσε το ούτι με ταξίμι. Μετά λέγονταν τα καθιστικά και στη συνέχεια τα χορευτικά. Το τραγούδι το ξεκινούσε είτε ο οργανοπαίχτης ή κάποιος άλλος και στη συνέχεια τραγουδούσαν όλοι μαζί. Αυτό σύμφωνα με το Βασίλη Σωζεριδή ήταν το λεγόμενο “μουχαμπέτι”¹³. Βέβαια πολλές φορές ο ουτσής έπαιζε και στο σπίτι του αποκλειστικά γι’ αυτόν και την οικογένειά του. Σ’ αυτές τις περιπτώσεις η απόδοση ήταν πολύ καλύτερη, γιατί ο ουτιέρης έπαιζε ότι ήθελε και όπως το ήθελε, δηλαδή για το δικό του κέφι.

Το ούτι ψυχαγωγούσε τους Μικρασιάτες και όχι μόνο αυτούς, καθώς έπαιζε και θρακιώτικα και εντόπια τραγούδια και σκοπούς. Στα γλέντια μάλιστα των γάμων, όταν το ένα σόι δεν ήταν από τη Μ. Ασία, το ούτι το άκουγαν ευχάριστα οι Βλάχοι, οι Αρμένιοι κ.ά.

Ο κόσμος στα γλέντια έδειχνε σεβασμό στους μουσικούς την ώρα που έπαιζαν, και έκαναν ησυχία. Αναγνώριζαν το έργο τους και την προσφορά τους. Βέβαια οι μουσικοί αποσπούσαν την προσοχή του κόσμου, γιατί έπαιζαν χωρίς μικρόφωνα, οπότε έπρεπε να ακούν οι παρευρισκόμενοι, κάτι που βοηθούσε τους οργανοπαίχτες να αποδίδουν τα μέγιστα. Επίσης, πρέπει να αναφερθεί ότι τότε ένα όργανο στην παρέα ήταν σημαντικό γεγονός. Όταν κάποιος άκουγε ζωντανή μουσική, δεδομένου ότι τα γραμμόφωνα σπάνιζαν, το θεωρούσε κάτι το σπουδαίο και παρακολουθούσε προσεκτικά, απολαμβάνοντας τις μελωδίες. Βέβαια υπήρχαν κάποιοι, οι οποίοι μπορεί να έκαναν φασαρία. Τότε οι μουσικοί σταματούσαν μέχρι να ησυχάσουν διαφορετικά δε συνέχιζαν¹⁴.

Στα γλέντια οι μουσικοί δεν ήταν απομονωμένοι από τον κόσμο, αλλά αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος της παρέας, γι’ αυτό και κάθονταν όλοι στο ίδιο τραπέζι. Οι οργανοπαίχτες κυρίως ξεκινούσαν το τραγούδι και σιγά – σιγά συμμετείχε και ο κόσμος, αφού το κέφι μεταδιδόταν από το ένα μέρος του τραπέζιού στο άλλο. Στο τέλος τραγουδούσαν όλοι μαζί, κάτι που έδινε στο γλέντι μια ξεχωριστή ζωντάνια και αμεσότητα. Το ένα τραγούδι ακολουθούσε το άλλο χωρίς ολοκληρωμένο κλείσιμο (ποτ-πουρί). Μεταξύ τους συνδέονταν με ένα μικρό ταξίμι, που έκανε το βιολί ή το ούτι. Βέβαια δεν έλειπαν και οι παρεξηγήσεις με τους μουσικούς. Ορισμένοι, που έπιναν λίγο παραπάνω, δυσκόλευαν τους μουσικούς με τις υπέρμετρες και ορισμένες φορές παράλογες απαιτήσεις τους. Η συμπεριφορά τους ήταν εριστική και δε δίσταζαν να δημιουργήσουν και διάφορα επεισόδια. Ωστόσο, πάντοτε οι μουσικοί προσπαθούσαν να ικανοποιήσουν το κοινό και να το ευχαριστήσουν, παίζοντας όση ώρα ήθελαν οι παρευρισκόμενοι¹⁵.

Όσον αφορά στην αμοιβή τους, οι μουσικοί την καθόριζαν συνήθως από πριν. Όσοι ενδιαφέρονταν να έχουν μουσικά όργανα στο γλέντι τους, πήγαιναν τις περισσότερες φορές στο καφενείο, που ήξεραν ότι συχνάζει ο οργανοπαίχτης και εκεί κανόνιζαν τα χρήματα, τα οποία επρόκειτο να πάρει το μουσικό σχήμα. Τα όργανα που πήγαιναν ήταν καθορισμένα εκτός και αν ο ενδιαφερόμενος είχε κάποια ιδιαίτερη προτίμηση, οπότε και ζητούσε κάτι ξεχωριστό. Στους γάμους πήγαιναν συνήθως ένα βιολί και ένα ούτι. Βέβαια, στη συνέχεια με το πέρασμα του χρόνου, μπήκαν και άλλα όργανα είτε γιατί τα ζητούσε ο κόσμος είτε απλά για να πλαισιώσουν την ορχήστρα.

Τα χρήματα, που έπαιρναν οι μουσικοί από ένα γλέντι, δεν ήταν

σταθερά. Αστάθμητο παράγοντα αποτελούσε κυρίως η λεγόμενη “χαρτούρα”. Έτσι, για παράδειγμα, όταν χόρευε ο γαμπρός, έπρεπε συνήθως ο ίδιος ή κάποιος άλλος, να δώσει κάτι ξεχωριστό στους μουσικούς για να τον περιποιηθούν περισσότερο. Κάτι αντίστοιχο γινόταν πολλές φορές και όταν ο χορευτής ζητούσε ένα συγκεκριμένο χορό ή τραγούδι. Αν οι μουσικοί ανταποκρίνονταν στα γούστα του χορευτή τότε κι αυτός τους αντάμειβε ανάλογα, προσφέροντάς τους χρήματα. Πολλές φορές “η χαρτούρα” έδειχνε και την ικανότητα του οργανοπαίχτη, αφού, αν κατάφερε να μερακλώσει το χορευτή, τότε συνήθως ο πρώτος έπαιρνε και επιπλέον χρήματα από το δεύτερο. Σχετικά αναφέρει ο Γιάννης Κιρμανίδης τα εξής: “Ο πατέρας μου έβγαζε γερό μεροκάματο, γιατί υπήρχε η χαρτούρα. Ήταν καλός. Ερχόταν με τις τσέπες γεμάτες με χαρτονομίσματα, τα έβγαζε και εγώ τα ίσιωνα”¹⁶.

Παρόλα αυτά οι μουσικοί μόνο με τα γλέντια δεν μπορούσαν να συντηρήσουν την οικογένειά τους. Ο Βασίλης Σωζεριδής σημειώνει χαρακτηριστικά: “Το επάγγελμα του μουσικού δεν ήταν επικερδές. Μπορεί σε ένα γάμο να γέμιζαν οι τσέπες τσαλακωμένα χαρτονομίσματα, μα δεν υπήρχε σταθερότητα στη συχνότητα τέτοιων εκδηλώσεων, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται οικονομικές δυσκολίες. Όλα αυτά οδήγησαν τη μητέρα μου στην απόφασή της να εργαστεί σε ένα μεταξουργείο και τον πατέρα μου να ασχοληθεί με την καλλιέργεια του μεταξοσκώληκα”¹⁷.

Σ’ αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι μουσικοί μάθαιναν ούτι κυρίως επειδή το είχαν μεράκι και τους άρεζε, όχι για επαγγελματικούς λόγους. Στη συνέχεια, αφού έβλεπαν και από μόνοι τους ότι αυτοί που τους άκουγαν αρέσκονταν στο παίξιμο τους, αποφάσιζαν να ασχοληθούν μ’ αυτό και επαγγελματικά.

Παρακάτω αναφέρονται μερικά ονόματα ουτσήςδων: 1) Ιωάννης Σωζεριδής, 2) Γεώργιος Νικολαΐδης (έπαιζε και βιολί), 3) Χαράλαμπος Κιρμανίδης, 4) Ιωάννης Κιαμηλίδης, 5) Σπυρίδων Χαρόπουλος, 6) Αντωνίου ο Ιταλός (άγνωστο το όνομα του), 7) “Ούτσης Νταμόν” (άγνωστο το επίθετό του), 8) Δαμιανός Σαρμακάσογλου (μπορεί να είναι ο ίδιος με τον προηγούμενο, αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το “Νταμόν” μπορεί να προέρχεται και από το Δαμιανός), 9) Ιορδάνης Ζερδαλής (παππούς του γράφοντος), 10) Βασίλης Σωζεριδής (έπαιζε βιολί, ήταν γιος του Ιωάννη Σωζεριδής).

Στη συνέχεια καταγράφονται και ορισμένα ονόματα μουσικών, οι οποίοι έπαιζαν άλλα όργανα και συνεργάστηκαν με πολλούς από τους ουτσήςδες, που ήδη έχει γίνει λόγος παραπάνω. Είναι οι εξής: 1) Φωφώ (νταϊρέ), 2) Αναστάσιος Νικολαΐδης (βιολί – γιος του Γεωργίου Νικολαΐδη), 3) Πλάτων Μουρατίδης (βιολί), 4) Αλέκος ο γύφτος (βιολί), 5) Ιορδάνης (αρμόνικα – άγνωστο το επίθετό του, τον φώναζαν όμως Κιουλουκτσού), 6) Φίλιππος (βιολί – άγνωστο επίθετο), 7) Ευστράτιος (κανονάκι – άγνωστο επίθετο).

Κλείνοντας, αξίζει να συμπληρώσει κανείς και το γεγονός ότι ήδη από τη δεκαετία του ’50 ξεκινάει η παρακμή για το ούτι. Έτσι στα γλέντια δε χρησιμοποιείται με την ίδια συχνότητα όπως στο παρελθόν. Η παρουσία του πλέον δέσποζε στους μικρασιατικούς μόνο γάμους και γενικά στα μικρασιατικά γλέντια. Αυτό οφειλόταν καταρχήν στο γεγονός ότι έφευγαν από τη ζωή σιγά – σιγά οι Μικρασιάτες της πρώτης γενιάς, οι οποίοι μερακλώνονταν κυρίως όταν άκουγαν ούτι. Όμως υπήρχαν και άλλες αιτίες. Μια από αυτές ήταν ότι πλέον έκαναν δυναμική την παρουσία τους νέα όργανα όπως το μπουζούκι και η κιθάρα. Επίσης, ένας άλλος λόγος υπήρξε και το γεγονός ότι εμφανίζονταν πιο σταθερά και με μεγαλύτερη συχνότητα τα γραμμόφωνα και στη συνέχεια τα πικάπ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο κόσμος να ακούει πιο συχνά μουσική, σε σχέση με το παρελθόν και μάλιστα καλύτερη ποιοτικά, ίσως δε και πιο οικονομικά. Πάντως, μπορεί να παρήκμασε το ούτι, όμως ποτέ δεν εξέλειπε από τις μουσικές προτιμήσεις κυρίως των Μικρασιατών.

Ο Σύλλογος Μικρασιατών Βέροιας σε Φεστιβάλ στην Αθήνα (Δεκαετία του '60)
(Φωτογραφικό Αρχείο Γιάννη Κιρμανίδη)

13 Βασίλης Σωζεριδής, ό.π.

14 Βασίλης Κιαμηλίδης, ό.π.

15 Βασίλης Σωζεριδής, ό.π.

16 Γιάννης Κιρμανίδης, ό.π.

17 Βασίλης Σωζεριδής, ό.π.

Η καλλιγραφία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία μέσα από τους Κώδικες του Οθωμανικού Ιεροδικείου Βέροιας

Της Ολυμπίας Μπέτσα
Φιλολόγου - Γραμματέα της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Η επίσημη διοίκηση της Βέροιας (Καραφέρειας), κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, όπως και όλων των Οθωμανικών καζάδων διεξαγόταν από τον καδή του Οθωμανικού Ιεροδικείου. Ήταν κρατικός υπάλληλος και αποτελούσε τον επίσημο αγωγό επικοινωνίας ανάμεσα στον καζά και τις Οθωμανικές κρατικές αρχές που βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη. Το κύριο προσωπικό του Ιεροδικείου αποτελούσαν οι *naib*, οι οποίοι εκτελούσαν χρέη γενικού πληρεξουσίου και εκπροσώπου του καδή, οι γραφείς (*katib*) και οι *muhzir*, πρωτεύουσα αρμοδιότητα των οποίων ήταν η κλήτευση – δευτερευόντως και η προσαγωγή – των κατηγορουμένων στο δικαστήριο.¹

Οι διερμηνείς των δικαστηρίων ήταν απαραίτητοι προκειμένου να μεταφράζουν κατά τη διεξαγωγή της δίκης για όσους άμεσα εμπλεκόμενους στη δίκη δε γνώριζαν την Τουρκική γλώσσα. Ερευνητές αρχείων έχουν αναφέρει την παρουσία τους στα δικαστήρια των καδής. Οι μεταφραστές είχαν ως έργο να βοηθούν τους ανθρώπους που δε γνώριζαν Τουρκικά στις δίκες. Βοηθούσαν τον καδή και έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην απονομή δικαιοσύνης. Οι αποφάσεις του Ιεροδικείου, καθώς και όλη η κρατική αλληλογραφία που αποστέλλοταν στο Δικαστήριο (Ιεροδικείο) του Καδή και διαβαζόταν δημόσια, καταχωρούνταν στα αρχεία. Τα περισσότερα αρχεία ήταν διοικητικής φύσης. Σε αυτό το υλικό προσετίθεντο και οι διαταγές από την κεντρική διοίκηση της Κωνσταντινούπολης. Αυτές οι διαταγές, θεωρητικά, αντιγράφονταν στα αρχεία του Οθωμανικού Ιεροδικείου. Τα βιβλία στα οποία γίνονταν οι καταχωρήσεις ονομάζονται κώδικες λόγω της μοναδικότητας και σπουδαιότητας τους.

Οι κώδικες του αρχείου του Ιεροδικείου της Καραφέρειας που φυλάσσονται στα Γενικά Αρχεία Κράτους Νομού Ημαθίας αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα Οθωμανικά αρχεία της Ελλάδας και πολύτιμη πηγή για τη συμπλήρωση κενών στην τοπική ιστορία, δυστυχώς όμως, πηγή που μένει αναξιοποίητη καθώς δεν έχει υπάρξει αξιολογή μεταφραστική προσπάθεια. Από ένα σημαντικό αριθμό κωδίκων (129) έγινε μια επιλεκτική μετάφραση στο παρελθόν από το Σωκράτη Αναγνωστίδη (1935 – 1944), εν συνεχεία από επιτροπή ειδικών υπό την εποπτεία του Ιωάννη Βασδραβέλλη. Στη συνέχεια το 1952 και αφού συστάθηκε Εποπτική Επιτροπή του Αρχείου διορίστηκε ως άμισθος διευθυντής ο τουρκομαθής Χαράλαμπος Αραπίδης και ξεκίνησε μεταφραστική προσπάθεια ενός κώδικα, η οποία παρέμεινε αδημοσίευτη λόγω του αιφνίδιου θανάτου του το 1959. Τελευταία με μεταφράσεις καταχωρήσεων και κωδίκων ασχολήθηκαν οι Τουρκολόγοι Γεώργιος Σαλακίδης, Κωνσταντίνος Καμπουρίδης, Αντώνιος Αναστασόπουλος, Ηλίας Κολοβός και Ελένη Γκαρά.

Οι κώδικες είναι γραμμένοι στην Παλαιοτουρκική γραφή, που είναι συνδυασμός αραβικής και περσικής γραφής² και χρονο-

λογούνται από το 1602 έως το 1882 (χριστιανικά έτη) ή από το 1011 έως το 1308 (μουσουλμανικά έτη ή έτη Εγίρας).³ Η Παλαιοτουρκική γραφή διαβάζεται από δεξιά προς τα αριστερά καθώς η Αραβική γλώσσα γράφεται από τα δεξιά προς τα αριστερά και το αραβικό αλφάβητο αποτελείται από 28 γράμματα. Τα βραχέα φωνήεντα συνήθως δεν γράφονται, ενώ ορισμένες φορές δηλώνονται με πνεύματα που τοποθετούνται πάνω ή κάτω από σύμφωνα. Ορισμένοι χαρακτήρες ενώνονται με τους γειτονικούς τους, δημιουργώντας συμπλέγματα, ενώ άλλοι μόνο με τους προηγούμενους ή τους επόμενους. Κάθε γράμμα έχει τέσσερις αναπαραστάσεις, με μεγάλες ομοιότητες μεταξύ τους, ανάλογα με το εάν είναι αρχικό, μεσαίο, τελικό ή απομονωμένο. Με τη μετατροπή αυτού του συστήματος γραφής σε μορφή καλλιγραφικής τέχνης, τα γράμματα απέκτησαν εύπλαστα σχήματα, δημιουργώντας ένα ποικιλόμορφο και κομψό οπτικό αποτέλεσμα.

Οι κώδικες είναι μακρόστενα βιβλία με εξώφυλλα από λεπτές φλούδες δέντρων και ζωγραφισμένα με διακριτικά σχέδια. Η κατάσταση διατήρησης των κωδίκων ποικίλλει. Άλλοι σώζονται σε καλή κατάσταση ως δεμένοι τόμοι, άλλοι αποτελούν σύνολα σπαραγμάτων, άλλοι κατ' επίφαση τόμοι είναι στην πραγματικότητα ένα εξώφυλλο ή ένα μεμονωμένο φύλλο. Συνολικά οι κώδικες που μπορούν να θεωρηθούν ως πλήρως σωζόμενα σώματα σίγουρα δεν ξεπερνούν τους πενήντα πέντε και οι μισοί περίπου από αυτούς προέρχονται από τα έτη μετά το 1780, και στην ουσία από τον 19^ο αιώνα, του οποίου σχεδόν όλοι οι υπάρχοντες κώδικες σώζονται σε καλή κατάσταση.⁴

Οι 129 κώδικες περιέχουν: ιεροδικαστικές αποφάσεις, που αφορούν δηλαδή εκδικάσεις υποθέσεων του Ιεροδικείου, τεφτέρια υποθηκών και δανείων βακούφικων κτημάτων, κτημάτων δηλαδή που αποτελούσαν μοναστηριακή περιουσία, φιορμάνια, διαταγές και αποφάσεις ανώτερων αξιωματούχων, χοτζέτια, καταγραφές βακούφικων κτημάτων, χωριών και συντεχνιών, καταγραφές περιουσιών κτημάτων, τιμών εμπορευμάτων, περιουσιών θανόντων, βιβλίο δανείων και υποθηκών και φορολογικές καταστάσεις.

αλφάβητο, δηλαδή με το αραβικό αλφάβητο συμπληρωμένο με περσικά γράμματα για να αποδοθούν οι φθόγγοι της Τουρκικής, για τους οποίους δεν είχε αντίστοιχα γράμματα η Αραβική. Μετά την ορθογραφική μεταρρύθμιση του Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ το 1928, ως ένα σημαντικό βήμα στις πολιτιστικές μεταρρυθμίσεις της περιόδου, η Τουρκική γράφεται με το τουρκικό αλφάβητο, μια τροποποιημένη εκδοχή του λατινικού αλφαβήτου. Το έργο της προετοιμασίας του νέου αλφαβήτου και της επιλογής των αναγκαίων τροποποιήσεων για τους φθόγγους ειδικά της Τουρκικής γλώσσας ανατέθηκε στην Dil Encümeni («Γλωσσική Επιτροπή»), βικιπαιδεία, ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια, el.wikipedia.org/wiki/Τουρκική_γλώσσα

3 17 Έτος Εγίρας ή Εγείρας, συντομογραφικά Ε.Ε. ή Ε.Ε. (Λατιν. Anno Hegirae, συντομογραφικά Α.Η.) είναι το χρονολογικό έτος σύμφωνα με το ισλαμικό ημερολόγιο και σημαίνει «έτος της φυγής» (στην αραβική, χίτζρα). Τα έτη Εγίρας ξεκινούν από το 1 Ε.Ε., όταν ο Μωάμεθ εξορίστηκε από την Μέκκα. Το 1 έτος Εγίρας ισοδυναμεί με το 622 του χριστιανικού ημερολογίου.ο.π.π., έτος Εγίρας

4 Αναστασόπουλος, Α. Οι Οθωμανικοί ιεροδικαστικοί κώδικες (σιτζίλ) της Βέροιας: Προβλήματα ταξινόμησης, ΙΜΕΡΟΣ.1.2001, σ.149

1 Γκαρά Ε., Δολοφόνοι και Δικαστές στην Οθωμανική Βέροια, ΙΜΕΡΟΣ.1, 2001, σ. 125

2 Η τουρκική γλώσσα γράφονταν με το οθωμανικό τουρκικό

Αυτό που εντυπωσιάζει και συναρπάζει τον αδαή παρατηρητή των κωδίκων καθώς τους ξεφυλλίζει είναι το πόσο καλογραμμένοι και προσεγμένοι είναι, καθώς και η αρμονία της γραφής, που θυμίζει αριστοτεχνικό σχέδιο. Μοναδικό λεπτούργημα αποτελεί η αποτύπωση της μελάνης πάνω στις χοντρές, μακρόστενες σελίδες των καλοδεμένων βιβλίων ή των σπαραγμάτων που αρχικά ανήκαν και αυτά σε σώματα βιβλίων, βιβλία που είναι ανθεκτικά κειμήλια στο χρόνο και που μαρτυρούν μακρινές, ανεξερεύνητες εποχές και εξιτάρουν τη φαντασία του παρατηρητή που πολύ θα ήθελε να είναι αναγνώστης, αλλά δυστυχώς αδυνατεί λόγω του ακατάληπτου της Γραφής. Όταν αλλάζει ο γραφέας, αλλάζει και ο γραφικός χαρακτήρας στις καταχωρήσεις, ίσως το μοναδικό στοιχείο που αναγνωρίζει ο παρατηρητής. Αυτή η επιμέλεια και φροντίδα της γραφής δεν είναι τυχαία. Η Οθωμανική καλλιγραφία είχε αναχθεί σε τέχνη.

Η Οθωμανική καλλιγραφία έχει χαρακτηριστεί μουσική για τα μάτια και είναι η πιο σημαντική αισθητική έκφραση στον Ισλαμικό κόσμο για αιώνες. Η τέχνη αυτή εξαφανίστηκε το 1928, όταν η νέα Τουρκική Δημοκρατία αντικατέστησε το αραβικό αλφάβητο με ένα τροποποιημένο Λατινικό αλφάβητο. «Τείνουμε να αντιμετωπίσουμε το χειρόγραφο σαν κάτι ασήμαντο. Για τον Ισλαμικό κόσμο ήταν δείγμα για το τι είδους άνθρωπος ήσουν».

Τα συστήματα γραφής χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: λογογραφικά, συλλαβικά και αλφαβητικά. Οι λογογραφικές γραφές απεικονίζουν λέξεις και είναι είτε πικτογραφικές/εικονογραφικές, βασίζονται δηλαδή στην προσπάθεια να μιμηθούν ζωγραφικά μια εικόνα, όπως η σουμεριακή σφηνοειδής γραφή, είτε ιδεογραφικές, βασίζονται στη σχηματοποιημένη και αφαιρετική αναπαράσταση εικόνων σε βαθμό που να μην παραπέμπει πια άμεσα στην αρχική εικόνα, όπως η αιγυπτιακή ιερογλυφική γραφή. Οι συλλαβικές γραφές απεικονίζουν συλλαβές, δηλαδή συνδυασμούς συμφώνων και φωνηέντων, όπως η Γραμμική Β. Οι αλφαβητικές γραφές απεικονίζουν μεμονωμένους φθόγγους, είτε μόνο σύμφωνα, όπως η αραβική γραφή, είτε σύμφωνα και φωνήεντα, όπως το ελληνικό, λατινικό και κυριλλικό αλφάβητο.⁵

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν ο παράδεισος για τους γραφείς. Εκεί, από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα, οι γραφείς έβρισκαν εργασία αντιγράφοντας χειρόγραφα και γράφοντας τα επίσημα έγγραφα. Οι γραφείς αποτέλεσαν αντικείμενο βιογραφιών. Σύμφωνα με το μύθο, ο Σουλτάνος Βαγιαζίτ II (1481- 1512) έδωσε τιμητικό αξίωμα στον καλλιγράφο του Σέι Αμπντουλάχ και συχνά του τοποθετούσε μαξιλάρι στην πλάτη όταν εργαζόταν.

Σύμφωνα με τη Mary McWilliams, ειδική Τουρκολόγο του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ, στον Ισλαμικό κόσμο υπήρχε η αίσθηση ότι η ομορφιά του γραφικού σου χαρακτήρα αντανάκλασε την ομορφιά της ψυχής σου.

Στο Ισλάμ, η καλλιγραφία γεννήθηκε τον έβδομο αιώνα, αμέσως μετά το ταξίδι του προφήτη Μωάμεθ από τη Μέκκα στη Μεδίνα το 622. Οι πρώτοι γραφείς μετέτρεψαν τους χαρακτήρες του Αραβικού κειμένου για να διαβάσουν το λόγο του Προφήτη. Η εργασία ήταν έντονη και η εξάσκηση εντατική. Οι μαθητευόμενοι έκαναν πέντε με οκτώ χρόνια να πάρουν το δίπλωμα από τους δασκάλους τους. Οι γραφείς έγραφαν με πένες φτιαγμένες από καλάμι που τις έβαζαν μέσα σε λίπασμα αλόγου για τέσσερα χρόνια για να ξεραθούν, με μελάνι που άλεθαν από ορυκτά και φούμο ανακατεμένα με Αραβικό καουτσούκ. Στην ισλαμική καλλιγραφία, η σχέση μεταξύ δασκάλου και μαθητή θεωρείται

Εξώφυλλα τριών κωδίκων Οθωμανικού Ιεροδικείου

κεντρικής σημασίας. Ο τελευταίος, που παρομοιάζεται με τους Σούφι, διδασκόταν όχι μόνο τα εξωτερικά χαρακτηριστικά της καλλιγραφικής τέχνης, όπως τη σωστή τοποθέτηση των γραμμάτων ή την προετοιμασία του μελανιού και της γραφίδας, αλλά και τα εθιμοτυπικά πρότυπα που όφειλε να ακολουθήσει, παραμένοντας ταπεινός και διατηρώντας μία πνευματική καθαρότητα⁶. Οι μαθητές της καλλιγραφίας διδάσκονταν επίσης τα εσωτερικά νοήματα που χαρακτηρίζουν κάθε γράμμα, σύμφωνα με τη μυστική παράδοση.

Για σχεδόν οκτώ αιώνες η Βαγδάτη ήταν το καλλιγραφικό κέντρο του Ισλάμ. Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης το 1453 η εκμάθηση γινόταν πλέον εκεί.

Οι Οθωμανοί καλλιγράφοι εφηύραν νέες λύσεις για το Κοράνι, τις διακοσμήσεις των τεμενών και τα θρησκευτικά και τα κρατικά έγγραφα. Η γραφή τους ήταν ισορροπημένη και ρυθμική.

Ο Μωχάμεντ Ζακαρίγια, ένας καλλιγράφος, λέει πως στα κείμενα δεν υπάρχει ένα ιδιαίτερο σημείο όπου μπορεί κανείς να εστιάσει. Κάθε μέρος της σύνθεσης είναι από μόνο του πλήρες.⁶

Από τα μέσα του 17ου αιώνα, όταν οι υπηρεσίες του Μεγάλου Βεζίρη μεταφέρθηκαν σε δικά τους κτήρια έξω από το Παλάτι του Σουλτάνου, και ως το 1794, όταν ο Reis ul-Kuttap⁷ εγκαταστάθηκε στα ίδια κτήρια, η τάξη των γραφειοκρατών γνώρισε μεγάλη ακμή και κοινωνική καταξίωση. Στους αιώνες που προηγήθηκαν από το διάστημα αυτό, οι αυτοκρατορικοί γραφείς είχαν γίνει σταδιακά οι πιο έμπειροι γνώστες των διοικητικών πρακτικών της αυτοκρατορίας. Στην πράξη, ήταν οι διαχειριστές των καθημερινών υποθέσεων μιας τεράστιας γραφειοκρατικής μηχανής, που έδινε απαντήσεις από τα πιο μικρά ως τα πιο σημαντικά ζητήματα της διοίκησης των αχανών εκτάσεων του κράτους. Ως τα τέλη του 17ου αιώνα, οι σημαντικότερες διοικητικές υπηρεσίες του Παλατιού ελέγχονταν έμμεσα ή άμεσα από τους επικεφαλής των γραφείων.⁸

6 findarticles.com/p/articles/mi (άρθρο: Ottoman Calligraphy: Music for the eyes)

7 Ο αρχηγός των Οθωμανών γραφείων

8 findarticles.com/p/articles/mi (άρθρο: Ottoman Calligraphy: Music for the eyes)

«Ἐν εὐεργέτημα προσκαλεῖ τὴν γέννησιν ἑνὸς ἄλλου»

Ευθυμία Γιαννακού: Μία άγνωστη και ξεχασμένη ευεργέτιδα της Βέροιας, στα τέλη της Οθωμανικής περιόδου (1877)

Του δ. Αθανασίου Γ. Βουδούρη
Μέλους Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Από το πρώτο, μόλις, φύλλο των «Χρονικών» δημοσιεύσαμε ορισμένα στοιχεία για τρεις άγνωστους, μέχρι τότε, ευεργέτες της επαρχίας της Βέροιας, δηλώνοντας ότι «κατά καιρούς θα δημοσιεύουμε διάφορες μελέτες για τη δράση και προσφορά» ανθρώπων που συνέβαλαν με τις ευεργεσίες τους στην πρόοδο και ανάπτυξη της επαρχίας.¹

Στο παρόν δημοσίευμα επανερχόμαστε για να παρουσιάσουμε ορισμένες από τις πτυχές της δράσης και της προσφοράς, προς όφελος των σχολείων της Βέροιας, της ευεργέτιδας Ευθυμίας Γιαννακού. Η σημαντική αυτή ευεργέτιδα παρέμεινε, δυστυχώς, έξω από τους καταλόγους των δωρητών και ευεργετών της πόλης, παρά την αξία και το μέγεθος της προσφοράς της.² Η άγνωστη και ξεχασμένη Βεροιώτισσα ευεργέτιδα αποτελεί ένα από τα πρωιμότερα παραδείγματα εύπορων ανθρώπων που έμπρακτα συνέβαλαν, μέσα από την οικονομική τους επιφάνια, προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης της παιδείας της Βέροιας, σε μία περίοδο, μάλιστα, κατά την οποία η οικονομική υποστήριξη του εκπαιδευτικού έργου της πόλης και της περιοχής υπήρξε ιδιαίτερα απαραίτητη και επιτακτική.

Η Ευθυμία Γιαννακού καταγόταν από τη Βέροια, ζούσε όμως (μόνιμα κατά πάσα πιθανότητα) στην Αυστρία. Προφανώς πρόκειται για μια από τις πολλές περιπτώσεις μετανάστευσης κατοίκων της επαρχίας προς χώρες της βόρειας Βαλκανικής και της κεντρικής Ευρώπης, ύστερα από την άτυχη επανάσταση του 1822 και τις δυσμενείς συνθήκες που επακολούθησαν. Δυστυχώς, οι μέχρι στιγμής πληροφορίες για τη δράση και το έργο της είναι ιδιαίτερα περιορισμένες και σχετίζονται, κατά βάση, με μία από τις τελευταίες πράξεις της ζωής της: την παραχώρηση, με προσωπική της διαθήκη, του ποσού των 500 φλωριών Αυστρίας υπέρ των σχολείων της Βέροιας.

Την πράξη αυτή της ευεργέτιδας πληροφορούμαστε από ένα δημοσίευμα της εφημερίδας «Ερμής» Θεσσαλονίκης, του Σοφοκλή Γκαρπολά, την Παρασκευή 1 Απριλίου του 1877. Στη δεύτερη σελίδα του υπ' αριθμ. 188 φύλλου της εφημερίδας δημοσιεύεται ένα κείμενο (ο συντάκτης του οποίου παραμένει ανώνυμος)³ με

τίτλο «ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΒΕΡΡΟΙΑΣ», το οποίο μας πληροφορεί για τη μεταθανάτια προσφορά της Ευθυμίας Γιαννακού, μέσω διαθήκης, υπέρ των ελληνικών σχολείων της Βέροιας.

Ο συντάκτης του κειμένου, με αφορμή το κληροδότημα της Ευθυμίας Γιαννακού, κάνει μια αναδρομή στην «ιστορία του ευεργετισμού» υπέρ των σχολείων της πόλης, μνημονεύοντας τον «μέγα της Βερροίας ευεργέτη» ιερομόναχο Μελέτιο Κωνσταντομνίτη και τον Βεροιώτη έμπορο, κάτοικο της Κωνσταντινούπολης, Δημήτριο Ρακτιβάν,⁴ ο οποίος τον ίδιο χρόνο (1877) ξεκίνησε, επίσης, να ενισχύει οικονομικά τα σχολεία της Βέροιας.

Η προσφορά των ευεργετών της Οθωμανικής περιόδου υπήρξε ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αλληλεγγύης και «πατριωτισμού» των χριστιανών (μέσα και έξω από τα όρια της αυτοκρατορίας), καθώς και μία ισχυρή απόδειξη του πόθου αυτών των ανθρώπων για διατήρηση και ενίσχυση των εθνικών και θρησκευτικών αισθημάτων, μαθητών και κατοίκων των οθωμανικών επαρχιών.

Με άλλα λόγια, η ευεργεσία δεν αποσκοπούσε στην εξυπηρέτηση κάποιων εφήμερων καταστάσεων ή προβλημάτων, αλλά στόχευε (κυρίως) στην κάλυψη πάγιων αναγκών και διαχρονικών αξιών, όπως υπήρξαν για παράδειγμα τα ζητήματα της παιδείας και της χριστιανικής πίστης.

Ο ευεργέτης, προσφέρει προς την πατρίδα ή τη γενέτειρά του κάποιο συγκεκριμένο ποσό (εφάπαξ ή σε δόσεις) προκειμένου με αυτό τον τρόπο να ενισχύσει ή να καλύψει ολοκληρωτικά κάποιες από τις βασικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Με τον τρόπο αυτό αφενός εκφράζει την ευγνωμοσύνη του προς την γενέτειρά ή τον τόπο της καταγωγής του και αφετέρου επενδύει στις ανησυχίες του για το μέλλον και την εξέλιξη αυτού του τόπου.

Πρόκειται για μια σχέση ευγνωμοσύνης και ανησυχίας, αλλά ταυτόχρονα και για μια σχέση συναισθηματικής εξάρτησης μεταξύ ευεργέτη και ευεργετούμενων. Ο ευεργέτης βοηθώντας τους συμπατριώτες του (μεταξύ των οποίων ασφαλώς συγκαταλέγονται και αρκετοί συγγενείς του) εξασφαλίζει σε κάποιο βαθμό ευνοϊκές συνθήκες διαβίωσης, προόδου και διατήρησης της συνοχής των κοινωνικών δομών της πατρίδας του, η οποία εξακολουθεί να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ταυτότητας του (ακόμη και στις περιπτώσεις που η παλιννόστηση δεν πρόκειται να συμβεί ποτέ), γεγονός που νοσηματοδοτεί σε μεγάλο βαθμό τις πράξεις του και αποτελεί σημάδι ελπίδας για ένα ευνοϊκότερο μέλλον.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι το ενδιαφέρον για προσφορά παραμένει αναλλοίωτο (αν όχι και διευρυμένο) ακόμη και στις περιπτώσεις που οι ευεργέτες βρίσκονται κάτω από τη σκέπη της ασφάλειας που προσέφεραν τα ευρωπαϊκά κράτη της περιόδου.⁵

Χρέος μας, λοιπόν, τόσο στο πλαίσιο των ερευνητικών μας ενδιαφερόντων, όσο και στον τομέα της διαχείρισης – αξιοποίησης της συλλογικής μας μνήμης, είναι να αναδεικνύουμε και να προβάλλουμε (όταν εντοπίζουμε νέα στοιχεία και δεδομένα) το έργο και την προσφορά ανθρώπων που συνέβαλαν με διάφορους τρόπους προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

1 Βλ. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, «Σταχυολογήματα από την καθημερινή ζωή των κατοίκων της Ημαθίας κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας – Άγνωστοι ευεργέτες της επαρχίας Βέροιας στα τέλη της Οθωμανοκρατίας», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας* (Ε.Μ.Ι.Π.Η.) 1 (Απρίλιος – Ιούνιος 2008) 6 – 7.

2 Για τους ευεργέτες της Βέροιας ενδεικτικά βλ. Γεώργιος Χ. Χιονίδης, *Σύντομη ιστορία του χριστιανισμού στην περιοχή της Βέροιας*, Βέροια 1961. Νίκος Αδαλόγλου, «Ευεργέτες της Βέροιας: ιερομόναχος Μελέτιος (1818 – 1889)», *Νιάουστα* 26 (Ιανουάριος – Μάρτιος 1984) 10. Ο ίδιος, *Ξενάγηση στα μοναστήρια Ημαθίας – Ευεργέτες και δωρητές της Βέροιας – Φιλανθρωπικά ιδρύματα της Βέροιας – Το χρονικό των «Ολυμπίων», Θεσσαλονίκη 1988. Παύλος Πυρινός, «Οι ευεργέτες της Βέροιας», *Ερατεινή Ημαθία*, Βέροια 2004. Ο ίδιος, «Ευεργέτες της Βέροιας», *Προσωπογραφικά και Ιστορικά*, Βέροια 2009. Γεώργιος Χρυσοστόμου (Αρχιμ.), «Ερατεινή Ημαθία: Σκιαγραφία της τοπικής εκκλησιαστικής ιστορίας», *Πρακτικά Συνεδρίου: Γνωριμία με τη Γη του Αλεξάνδρου. Η περίπτωση της Ημαθίας, Ιστορία – Αρχαιολογία, Θεσσαλονίκη 2004.**

3 Πιθανότατα πρόκειται για ανταποκριτή της εφημερίδας «Ερμής» από τη Βέροια (ή για τη Βέροια), ο οποίος συνεργαζόταν με την εφημερίδα ως έκτακτος εξωτερικός συνεργάτης. Για το ζήτημα των πρώιμων πληροφοριών σχετικά με τα πρώτα δημοσιογραφικά βήματα στην επαρχία της Βέροιας (1975 – 1912) ευελπιστούμε να επανέλθουμε σε μελλοντικό μας δημοσίευμα.

4 Ενδεικτικά για τη χορηγία του Δ. Ρακτιβάν βλ. Παύλος Δ. Πυρινός, «Δημήτριος Εμμ. Ρακτιβάν. Μεγάλος ευεργέτης (1827 – 1893)», *Εφημερίδα Λαός* (24 Ιανουαρίου 2009), όπου και παλαιότερη βιβλιογραφία.

5 Το ζήτημα των ευεργετών της Οθωμανικής περιόδου αποτελεί ένα από τα θέματα για τα οποία ελπίζουμε να ασχοληθούμε διεξοδικότερα (ερευνητικά) στο μέλλον. Ευχόμαστε, συνεπώς, να επανέλθουμε στο ζήτημα με περισσότερα στοιχεία και πληροφορίες.

Το δημοσίευμα της εφημερίδας «Ερμής» Θεσσαλονίκης (01 – 04 – 1877)⁶

ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΒΕΡΡΟΙΑΣ⁷

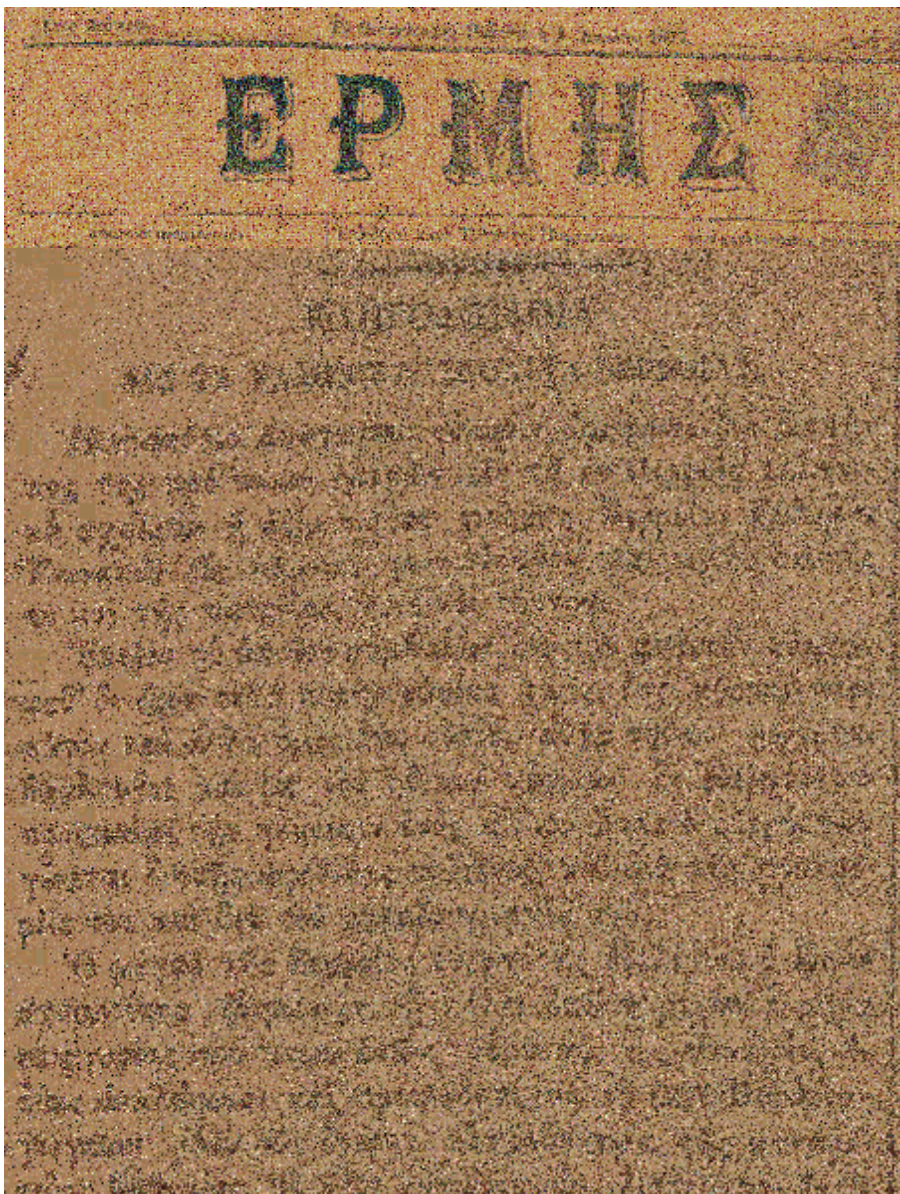
Πεντακόσια αυστριακά φλωρία αφιέρωσε διά διαθήκης της προ τινων ημερών εις τα εν Βερροία ελληνικά σχολεία η αείμνηστος πολίτις Βερροίας Ευθυμία Γιαννακού εις αιώνιον μνημόσυνον και τιμήν αυτής τε και της πατρίδος, ης είναι τέκνον.

Εκείνο το οποίον συμβαίνει εις τον φυσικόν κόσμον καθ' ον άμα τεθή πυρήν ουσίας τινός, εφελκύεται περί αυτόν και άλλη ομοειδής ουσία, αυτό τούτο φαίνεται ακολουθεί και εις τον ηθικόν κόσμον. Εν ευεργέτημα προσκαλεί την γέννεσιν ενός άλλου ώστε ο ευεργετών γίνεται ο της οφελείας πρόξενος, και διά της προσφοράς του και διά του πα-
ραδείγματός του.

Ο μέγας της Βερροίας ευεργέτης Μελέτιος ο Κωνσταμονίτης έθηκεν εν τη πόλει εκείνη μέγαν πυρήνα ευεργεσίας προ τινων ετών, ιδρύσας ως γνωστόν, ιδίοις αναλώμασι και προικοδοτήσας το εκεί Παρθεναγωγείον. Ιδού νυν έτερον κληροδότημα της μακαρίτιδος Ευθυμίας, το ήδη μνημονευθέν διαδέχεται εκείνον. Καθ' α δε μανθάνω και έτερος της πόλεως εκείνης ευεργέτης, ο εν Κωνσταντινουπόλει διαμένων φιλογενής κύριος Ραχτιβάνης υποστηρίζει γενναίως τα σχολεία της αποστέλλων κατ' έτος εξήκοντα λίρας.

Υπό τοιαύτης συναυλίας ευεργετικών έργων υποστηριζομένη και εμπνεομένη η κοινότης των Βερροιέων δεν αμφιβάλλομεν, ότι θέλει καταβάλει πάσαν προσπάθειαν ίνα ανταποκριθή επαξίως εις τας φιλομούσους διαθέσεις των ευγενών τούτων ευεργετών της οίτινες έδωκαν γενναίαν ώθησιν εις τα εν Βερροία γράμματα.

Και αναγνωρίζομεν μεν το σχετικώς αξιόλογον της νυν καταστάσεως των σχολείων της πόλεως ταύτης, και επαινούμεν αυτήν διά τούτο, αλλ' ευχόμεθα όπως η κοινότης των Βερροιέων καταβάλη πάσαν φροντίδα ίνα κατ' έτος προάγεται και οσημέραι βελτιούται η εν τοις σχολείοις αυτών παιδείσις, δεικνύουσα ούτω ότι επίσταται μεν να εκτιμά προσηκόντος την αξίαν των γραμμάτων, δύναται δε να ανταποκριθή επαξίως εις τας φιλομούσους διαθέσεις των ευεργετών της.

Επάνω: «Ο μέγας τής Βερροίας εύεργέτης Μελέτιος ό Κωνσταμονίτης»

Αριστερά:

Το Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «Ερμής» (1 Απριλίου 1877) και μέρος του δημοσιεύματος της εφημερίδας για το κληροδότημα της ευεργέτιδας Ευθυμίας Γιαννακού

6 Το κείμενο του δημοσιεύματος του «Ερμή», αναδημοσιεύεται (για πρακτικούς λόγους) στο μονοτονικό σύστημα, χωρίς επιπρόσθετες ορθογραφικές ή άλλες επεμβάσεις και διορθώσεις.

7 Εφημερίδα «Ερμής» (Παρασκευή 1 Απριλίου 1877) 2.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Επιμέλεια: Αναστασία Ταναμπάση

Αναστασία Μαργιέ - Άννα Ματσκάνη «Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ»

Τον Ιούνιο του 2005 κυκλοφόρησε η εργασία της Αναστασίας Μαργιέ και Άννας Ματσκάνη με τίτλο «Η Οθωμανική αρχιτεκτονική της Βέροιας». Πρόκειται για την ερευνητική τους εργασία στον τομέα ιστορίας αρχιτεκτονικής, ιστορίας της τέχνης, αρχιτεκτονικής μορφολογίας και αναστήλωσης του τμήματος αρχιτεκτόνων του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με επιβλέποντα καθηγητή τον Π. Τσολάκη - Ζήκα.

Οπως αναφέρουν οι συγγραφείς στον πρόλογο του πονήματός τους, κίνητρο για την επιλογή του θέματός τους ήταν ο καλά κρυμμένος πλούτος της οθωμανικής αρχιτεκτονικής της Βέροιας αλλά και η έλλειψη σχετικής βιβλιογραφίας γύρω από το θέμα. Απώτερος σκοπός τους ήταν να ανακαλύψουν τη Βέροια μέσα από τη Βέροια. Έχοντας ως βάση της εργασίας τους το βιβλίο του Θ. Γαβριηλίδη, «Η Βέροια στους αιώνες», ξεκίνησαν την έρευνά τους μελετώντας τόσο τη βιβλιογραφία όσο και τις αρχειακές πηγές, που αναφέρονταν στην περίοδο του ενδιαφέροντός τους.

Ειδικότερα, στο βιβλίο τους κάνουν μια σύντομη αναφορά στην ιστορία της Βέροιας από τη νεολιθική περίοδο μέχρι τις μέρες μας. Τονίζουν ότι ο μεγάλος αριθμός των σχετικά νεόδμητων κατοικιών δεν απέκρυψε τελικά τα ίχνη των διαφόρων κατακτητών, που έφεραν μαζί τους την ιστορία, τη θρησκεία αλλά και τη διαφορετική αρχιτεκτονική τους.

Στη συνέχεια αναφέρονται στην οργάνωση της Βέροιας κατά τους περίπου 5 αιώνες οθωμανικής κυριαρχίας. Διατυπώνουν ότι ο αστικός χώρος κατακερματίζεται με φυλετικά και θρησκευτικά κριτήρια, ώστε να υπάρχουν μουσουλμανικές συνοικίες, χριστιανικές συνοικίες των ελληνόφωνων και των βλαχόφωνων και τέλος, μία εβραϊκή συνοικία. Υπήρχε επίσης συνοικία τσιγγάνων χωρίς να δηλώνεται η παρουσία τους στο χάρτη συνοικιών του βιβλίου.

Από την άλλη πλευρά, τα οθωμανικά κτίσματα της πόλης μας παρουσιάζονται με γνώμονα το λειτουργικό τους χαρακτήρα. Έτσι, αρχικά παρατίθενται πληροφορίες για τα τζαμιά, τους τεκέδες και τα ιεροδιδασκαλεία και κατόπιν για τα εκπαιδευτικά και διοικητικά κτίρια, τα κτίρια φιλανθρωπικού χαρακτήρα, τις

Το τέμενος του Μενδρεσέ της Βέροιας

γέφυρες, τις κρήνες και άλλα οθωμανικά έργα.

Εξχωριστή ενότητα στο βιβλίο αποτελούν οι 3 εκκλησίες που μετατράπηκαν σε τζαμιά με προεξέχον το Τζαμί του Χουνκιάρ (Hunkiar Cami), δηλαδή του κατακτητή. Πρόκειται για την παλαιά Μητρόπολη, που οι Οθωμανοί μετέτρεψαν σε τζαμί προκειμένου να καμφθεί το ηθικό των χριστιανών κατοίκων της πόλης.

Στον επίλογό τους οι δύο ερευνήτριες επισημαίνουν ότι η πόλη της Βέροιας δεν έπαψε ποτέ να ασκεί σημαντική επιρροή, οικονομική και πολιτιστική στις γύρω περιοχές. Η περίοδος της οθωμανικής κυριαρχίας αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο της ιστορίας της πόλης μας αν αναλογισθεί κανείς τα 476 χρόνια κατοχής. Υποστηρίζουν ότι τα συγκεκριμένα μνημεία δε θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μνημεία των κατακτητών αλλά ως μνημεία με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό και κατ' επέκταση ιστορικό ενδιαφέρον. Οι ίδιες οι ερευνήτριες εκφράζουν την ανάγκη να κηρυχθούν διατηρητέα και όσα κτίρια δεν έχουν ακόμη κηρυχθεί και να χρησιμοποιούνται εκ νέου.

«...**Μ**α όταν μες στη θρυμματισμένη θύμηση αναδεύω ερείπια, βρίσκω απόκριση βαθιά, γιατί τα μάρμαρα και οι πέτρες και η ιστορία μένουν για να θυμίζουν το πέρασμά σου ανάμεσα στην ομορφιά...»

ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Επιμέλεια: Ιωάννα Ζιώγα

Σύλλογος «Γενίτσαροι και Μπούλες» Νάουσας

Την περίοδο της Αποκριάς, σε κάθε γωνιά της Ελλάδας, συναντάμε διαφορετικά δρώμενα που σχετίζονται με την παράδοση της εκάστοτε περιοχής. Στην περιοχή μας το πιο διαδεδομένο έθιμο είναι οι «Μπούλες και οι Γενίτσαροι» στη Νάουσα.

Οι ρίζες του συγκεκριμένου εθίμου βρίσκονται στην αρχαιότητα, όπως και τα περισσότερα χορευτικά δρώμενα, το οποίο όμως πήρε τη τελική του μορφή την εποχή της Τουρκοκρατίας και συνδέθηκε με τον αγώνα των Ελλήνων κατά των Τούρκων. Το έθιμο της «Μπούλας» έφτασε στην ακμή του στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και συνεχίζεται μέχρι σήμερα ενώ με το πέρασμα του χρόνου έχει ενσωματώσει στα επί μέρους στοιχεία του την τοπική παράδοση, τους μύθους, τους θρύλους, τα τραγούδια και τους ηρωικούς αγώνες της Νάουσας. Οι τελεστές του εθίμου ήταν και είναι μόνο άντρες και ο αριθμός τους ήταν παλαιότερα από έξι μέχρι δώδεκα ενώ σήμερα συμμετέχουν και περισσότεροι.

Τα κυριότερα στοιχεία του εθίμου είναι η συγκρότηση του μπουλουκιού, πάντα υπό την τήρηση ορισμένων κανόνων τέλεσης του εθίμου που αποτελούν προϋπόθεση για τη συμμετοχή σε αυτό, η συμμετοχή μόνο αντρών ακόμα και στην γυναικεία μορφή (τη «νύφη-Μπούλα» υποδύεται πάντα άνδρας), η ένδυση, η μεταμφίσηση και η συμπεριφορά των τελεστών διέπονται από πατροπαράδοτους κανόνες και τέλος τα όργανα, οι χοροί και το δρομολόγιο είναι προκαθορισμένα απ' το τελετουργικό που παραμένει αναλλοίωτο στο πέρασμα των χρόνων.

Το έθιμο ξεκινάει την πρώτη Κυριακή της Αποκριάς, συνεχίζεται την Δευτέρα όπου τα μπουλούκια επισκέπτονται τα σπίτια των μελών τους και γλεντούν, επαναλαμβάνεται την Κυριακή της Τυρινής, όπου στην πλατεία των Αλωνιών γίνεται γλέντι, και συνεχίζεται την Καθαρή Δευτέρα και την Κυριακή της Ορθοδοξίας όπου όλα τα μπουλούκια συναντώνται στην περιοχή Σπηλαίου για να γλεντήσουν με γλυκά, άφθονο τοπικό κρασί και νηστίσιμες ριζόπιτες. Έτσι κλείνει η Αποκριά στη Νάουσα.

ουσα.

Κατά τη διάρκεια των πολέμων του 1940 και του εμφυλίου, όπως ήταν φυσιολογικό, το έθιμο διακόπτεται για να αναβιώσει το 1954 με την βοήθεια του τότε Δημάρχου κου Φιλώτα Κόκκινου και να ξαναζωντανέψει ουσιαστικά τον επόμενο χρόνο με τον τότε Δήμαρχο Αλέκο Χανό, ο οποίος ήταν παλιός «Γενίτσαρος». Αρχικά, η συμμετοχή ήταν μικρή αφού το 1975 ντύνονταν μόνο 15 άτομα ενώ σήμερα συμμετέχουν 80 μεγάλοι και 100 μικροί «Γενίτσαροι», που είναι εξαιρετικά σημαντικός αριθμός για τη διάσωση του εθίμου.

Την κύρια μέριμνα και εποπτεία για τη διεξαγωγή του εθίμου της «Μπούλας» την έχει ο Σύλλογος «Γενίτσαροι και Μπούλες» της Νάουσας». Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 1970 από

ανθρώπους που ασχολούνταν και αγαπούσαν το συγκεκριμένο έθιμο και το καταστατικό του εγκρίθηκε το 1971. Σκοπός του η προστασία του εθίμου, η ορθότερη προβολή του και η ανάπτυξή του. Από τα σημαντικότερα πράγματα που κατάφερε να πραγματοποιήσει ο Σύλλογος είναι να κατασκευάσει όχι μόνο πλήρεις στολές «Μπούλας» και «Γενίτσαρων» αλλά και στολές τοπικές για τους οργανοπαίχτες. Αξίζει να σημειωθεί ότι πέρα από τις καινούριες στολές, κατάφερε να συγκεντρώσει και παλιά αυθεντικά εξαρτήματα τα οποία εκθέτει και ταυτόχρονα συντηρεί. Κάθε χρόνο, πλήθος κόσμου από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, και όχι μόνο, καταφθάνει στη Νάουσα για να παρακολουθήσει το έθιμο «Γενίτσαροι και Μπούλες».

Η προσπάθεια που έχει καταβάλλει ο Σύλλογος, σε συνεργασία πάντα με τη στήριξη των τοπικών παραγόντων και των κατοίκων της πόλης, για τη διάδοση και τη διάσωση του εθίμου είναι αξιοσημείωτη. Σε τέτοιους χαλεπούς καιρούς είναι εξαιρετικά σημαντικές τέτοιες προσπάθειες που μας επιτρέπουν να διατηρήσουμε την παράδοσή μας και να την μεταλαμπαδεύσουμε στις επόμενες γενιές.

Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το Σύλλογο και το έθιμο μπορούμε να βρούμε στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.genitsari-boules.gr.

ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ: Περιγραφική αποτύπωση του δρώμενου της Νάουσας

Λίγες φορές κανείς συναντά στη ζωή του ένα έθιμο πλημμυρισμένο από συναίσθημα. Το έθιμο των Γενιτσαρών της Νάουσας είναι από αυτά που κρατούν τα σκήπτρα στην παράδοση.

Οι ρίζες αυτού του δρώμενου χάνονται στα βάθη των αιώνων και ακουμπούν ποιητικά τις διονυσιακές γιορτές Λατρείας, παντρεύοντας τις με το μεγαλείο του χριστιανισμού. Το δρώμενο αρχίζει το βράδυ πριν από την «πρώτη» Κυριακή της Αποκριάς. Ο Γενίτσαρος, που παραδοσιακά ντυνόταν κατά τη διάρκεια της νύχτας, παρέμενε αγέρωχος στη μέση του δωματίου όπου η οικογένεια του έραβε με υπομονή τα εξαρτήματα της στολής του ένα προς ένα.

Το βασικότερο χαρακτηριστικό του Γενιτσαρού είναι ο «πρόσωπος», η μάσκα δηλαδή με το συμβολισμό που είναι γραμμένος σε αυτήν. Κατασκευάζεται από χοντρό πανί στον οποίο την έξω πλευρά επαλείφεται γύψος και στη μέση πλευρά κερί για να κρατάει δροσερό το πρόσωπο του πολεμιστή. Τα μάτια και το στόμα είναι τόσο μικρά ώστε μόλις και μετά βίας ο Γενίτσαρος βλέπει γύρω και ανασαίνει. Το σύμβολο αυτό αντιπροσωπεύει τη θυσία και την αυταπάρνηση. Το μουστάκι φτιαγμένο από τρίχες αλόγου στρέφεται προς τα πάνω για να ξεγελάει το σουλτάνο πως δήθεν ο στρατός είναι τουρκικός επειδή το μουστάκι τέτοιου τύπου αποτελεί στοιχείο της Οθωμανικής κοινωνίας της εποχής. Το χαμόγελο είναι πικρό, αινιγματικό, αντρίκειο γιατί κρύβει έναν ήρωα έτοιμο για θυσία. Τα μάγουλα είναι «φτιασιδωμένα» κόκκινα για να προσδίδουν δήθεν χαρά, αυτή που δεν υπάρχει στο υπόδουλο γένος της εποχής.

Ανατριχιάζει κανείς όταν μαθαίνει τη χρήση του μαντηλιού που πέφτει από το κεφάλι ως τις πλάτες και ως τους γλουτούς των παλικαριών....Αυτό θα γίνει το νεκροσάβανο τους και οι πολεμιστές το κουβαλούν πάνω τους, όπως και το μικρότερο μαντήλι που είναι δεμένο περίτεχνα στον καρπό τους για να τους δέσει τα μάτια στη νεκρική τους φυγή.

Στο θώρακα της ενδυμασίας βλέπουμε ραμμένα 750 ασημένια μεταλλικά νομίσματα παλαιάς κοπής τα οποία είναι πλέον δύσκολο να βρεθούν.

Η πάλα, το σπαθί δηλαδή, που κατά βάση είναι τουρκικό γιαταγάβι είναι αναπόσπαστο μέρος της ενδυμασίας του Γενιτσαρού. Είναι πραγματικά συγκινητική η στιγμή όταν τα σπαθιά συναντώνται στον

αέρα κατά το χορό των μαχητών, υποδηλώνοντας την απαρχή της απελευθέρωσης.

Στην ομορφιά αυτού του αρχοντικού εθίμου τα μάτια δε μένουν ασυγκίνητα...

Το πρωινό της Κυριακής βρίσκει τα σοκάκια στη Νάουσα να αντηχούν, να πάλλονται, από το λυπημένο ήχο του ζουρνά - ήρθε η ώρα για τα ανύπαντρα παλικάρια να συναχθούν, να στρατευτούν.

Ο Γενίτσαρος στο κάλεσμα αυτό θα βγει στο μπαλκόνι του σπιτιού του και αντικρίζοντας το «μπουλούκι» που τον περιμένει, τινάζει αγέρωχα το στήθος του χαιρετίζοντας την έναρξη του αγώνα. Θα βγει έπειτα στο κατώφλι του σπιτιού του και θα κάνει το σταυρό του, θα ασπαστεί τους δικούς του γιατί ίσως και να μην τους δει ποτέ μετά από αυτήν την ημέρα και στη συνέχεια θα ενσωματωθεί στο πλήθος των συμπολεμιστών του.

Το μάζωμα αυτό πρέπει να μοιάζει με γλέντι για κάποιο γάμο - όχι σα μάχη που πραγματικά είναι - και ο λόγος είναι πως το μπουλούκι θα διαβεί και την πόρτα του άρχοντα της πόλης - του Τούρκου μουντίρη - για να ζητήσει την άδεια να αρχίσει το γαμήλιο, υποτίθεται, πανηγύρι. Για αυτό άλλωστε και ανάμεσα στους μαχητές παρακολουθούμε και την παρουσία μιας γυναίκας, της μπούλας, η οποία είναι άντρας μεταμφιεσμένος σε νύφη για να ξεγελαστεί ο άρχοντας και να μην υποπτευθεί την πολεμική προετοιμασία. Η νύφη-Μπούλα ετοιμάζεται κι αυτή τελετουργικά από την οικογένεια του άνδρα που θα την υποδυθεί.

Μόλις η άδεια δοθεί, ο σκοπός του ζουρνά αλλάζει και βγαίνουν οι πάλες για το χορό. Ο αγώνας για την ελευθερία έχει μόλις ξεκινήσει και μάλιστα μπροστά στα μάτια των Τουρκικών αρχών.

Το δρώμενο έχει μεγάλη σημασία για την ιστορία και τη λαογραφία της πόλης. Τα στοιχεία για την ιστορία του εθίμου φτάνουν ως την Οθωμανική περίοδο και το παιδομάζωμα του 1705, με το οποίο δημιουργούνταν τα περιβόητα τάγματα των Γενιτσαρών. Εκείνη τη χρονιά έγινε το τελευταίο γνωστό παιδομάζωμα στη Νάουσα. Η πόλη όχι μόνο δεν παραδίδει τα παιδιά της, αλλά σκοτώνει και τον απεσταλμένο. Το έθιμο είναι συνυφασμένο με τη ζωή των Ναουσαίων.

Αικατερίνη Σιούγγαρη
Καθηγήτρια Αγγλικής γλώσσας

Πεπραγμένα

Η ΕΤΗΣΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ
ΚΑΙ Η ΚΟΠΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΟΠΙΤΑΣ ΤΗΣ Ε.Μ.Ι.Π.Η.
ΑΝΑΔΕΙΧΘΗΚΕ ΤΟ ΝΕΟ Δ.Σ. ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο για την τριετία 2011 – 2013, ανέδειξε η Γενική Συνέλευση της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας, κατά τη συνεδρίασή της, το απόγευμα της Κυριακής 13 Φεβρουαρίου 2011. Κατά τη συνεδρίαση των εκλεγμένων μελών του νέου διοικητικού σχήματος, αποφασίστηκε και η κατανομή των αξιωματικών, ως εξής:

Πρόεδρος: Εμμανουήλ Ξυνάδας
Αντιπρόεδρος: Νικόλαος Βουδούρης
Γραμματέας: Ολυμπία Μπέτσα
Ταμίας: Ιωάννα Ζιώγα
Μέλη: δ. Αθανάσιος Βουδούρης
Σταμάτιος Κωνσταντούδης
Αναστασία Ταναμπάση

Νωρίτερα, έγινε η κοπή της βασιλόπιτας της Ε.Μ.Ι.Π.Η., η οποία ευλογήθηκε από τον εκπρόσωπο του Μητροπολίτη Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας κ. Παντελεήμονος, πρωτοπρ. Νεκτάριο Σαββίδη. Ακολούθως, πραγματοποιήθηκε ο απολογισμός του απερχόμενου Δ.Σ., ενώ εκ μέρους της ελεγκτικής επιτροπής, ο κ. Παύλος Πυρινός εισηγήθηκε να εγκριθεί η έκθεση των οικονομικών της Εταιρείας, την οποία έκρινε επαρκέστατη, όπως και έπραξε το Σώμα της Γενικής Συνέλευσης.

Οι εισηγήσεις - τοποθετήσεις της Γενικής Συνέλευσης

Αρχικά ο κ. Εμμανουήλ Ξυνάδας αναφέρθηκε στην πορεία των «Χρονικών», τονίζοντας την αδιάκοπη παρουσία τους στην Ημαθιώτικη εκδοτική πραγματικότητα, έχοντας πλέον φτάσει στα έντεκα φύλλα, την ποικιλία στη θεματολογία και το γεγονός ότι τα άρθρα προέρχονται από ανθρώπους που αγαπούν την τοπική ιστορία, ερασιτέχνες ερευνητές, επιστήμονες κ.α. χωρίς να είναι απαραίτητα μέλη της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Στη συνέχεια παρουσιάστηκε ο πρώτος συλλεκτικός τόμος της Ε.Μ.Ι.Π.Η. με τίτλο "Χρονικά Ιστορίας & Πολιτισμού Ν. Ημαθίας 2008-2010", στον οποίο θα μπορεί κανείς να βρίσκει συγκεντρωμένα πλέον όλα τα άρθρα που παρουσιάστηκαν τα τρία πρώτα χρόνια και τονίστηκε η πρόθεση να συνεχίσουν τα «Χρονικά» να φωτίζουν πτυχές και τομείς της τοπικής ιστορίας αδιαλήπτως. Επίσης, αναφέρθηκε

στις διάφορες δράσεις της εταιρείας, τις εκδηλώσεις για το Μακεδονικό αγώνα, τις βιβλιοπαρουσιάσεις και την οργάνωση του πρώτου επιστημονικού συνεδρίου στην Ημαθία που, σύμφωνα με μαρτυρίες παλαιότερων, ήταν ένα γεγονός πρωτοφανές για το Νομό και που τιμά την Ε.Μ.Ι.Π.Η. καθώς οι εισηγήσεις ήταν πολλές (περί τις 70) και αφορούσαν τομείς όπως: λαογραφία, αρχαιολογία, γλωσσολογία, τοπικές κοινότητες, εκκλησιαστική ιστορία, οθωμανική ιστορία κ.λ.π. Τέλος, ο κ. Ξυνάδας μίλησε για τον πρώτο τόμο της επιστημονικής επετηρίδας της εταιρείας «Μελετήματα Ημαθίας» και για την αναμενόμενη έκδοση των Πρακτικών του Συνεδρίου.

Στη συνέχεια, η κ. Ιωάννα Ζιώγα ενημέρωσε τη γενική συνέλευση για την αλληλογραφία της Ε.Μ.Ι.Π.Η., τον αριθμό των εισερχομένων και εξερχομένων εγγράφων, καθώς και τον αριθμό των συνεδριάσεων του Διοικητικού Συμβουλίου και τις αποφάσεις που κατά καιρούς πάρθηκαν και που αφορούν καίρια θέματα της εταιρείας.

Ακολούθως, ο κ. Νικόλαος Βουδούρης, ως υπεύθυνος δημοσίων σχέσεων, ενημέρωσε τα μέλη της εταιρείας ότι η ιστοσελίδα βαίνει καλώς, ενώ πλέον η τοπική κοινωνία γνωρίζει και παρακολουθεί το έργο της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Ο κ. Αντώνιος Γκαλίτσιος έκανε απολογισμό των οικονομικών της εταιρείας τα πρώτα τρία χρόνια και εξήγησε ότι το ταμείο είναι σε σχετικά καλή κατάσταση.

Τέλος, ο δ. Αθανάσιος Βουδούρης, απερχόμενος πρόεδρος της Ε.Μ.Ι.Π.Η., ανακεφαλαίωσε μιλώντας για όλες τις δράσεις της εταιρείας, τις εκδηλώσεις, τις βιβλιοπαρουσιάσεις και το πρώτο επιστημονικό συνέδριο, την πορεία των Χρονικών και την έκδοση των Μελετημάτων Ημαθίας. Επεσήμανε ότι για τα τρία πρώτα χρόνια η Ε.Μ.Ι.Π.Η. πραγματοποίησε με επιτυχία τους στόχους της, ούσα πάντα πιστή στον αρχικό και γενικό της σκοπό, που είναι η προβολή της τοπικής ιστορίας.

Εκ μέρους της Ελεγκτικής Επιτροπής, ο κ. Παύλος Πυρινός, πρόεδρος της, αναφέρθηκε στην τάξη, η οποία διέπει τα οικονομικά της εταιρείας, καθώς επίσης και στη συνέπεια που παρατηρείται στα οικονομικά βιβλία και ευχήθηκε την ομαλή συνέχιση των διαδικασιών.

ΖΕΡΩΑΛΗΣ
ELECTRONIC CENTER

Κεραίες
Τηλέφωνα
Καλώδια
Λάμπες
Τηλεχειριστήρια
Συναγερμοί

Δορυφορικά
συστήματα
Ηχος οπίσθιου
& αυτοκινήτου
Ηλεκτρονικά
ανταλλακτικά

IKUSI

ΠΙΝΔΟΥ 7 - ΒΕΡΟΙΑ
Τηλ. 23310 - 23214

Γ.Κ.Α.Λ.Α.Ι.Τ.Σ.Η.Σ.

Κουζίνας - Ψευδαλάκες - Πιάτρες

Υπεύθυνος: Ηλίας Γκαλαΐτσης
www.galaitsis.gr

Γ. ΖΕΥΓΟΥ 4 (Προμηθέας) - ΒΕΡΟΙΑ
ΤΗΛ: 23310 63729 ΚΙΝ: 6948 297 794

Start
copy

Φωτοτυπίες
Γραφική ύλη
Μακέτες
Δακτυλογραφίες
Ψηφιακές Εκτυπώσεις

Έγχρωμα αντίγραφα
Αφίσες
Σφραγίδες
Αντίγραφα σχεδίων
Έγχρωμες σαρώσεις A(0)

Δημιτριάδης Ευάγγελος

ΠΛ. ΠΑΤΑΝΩΝ 1 ΤΗΛ. FAX: 23310 76430
Τ.Κ. 59100 ΒΕΡΟΙΑ
email: dimitriadis123@cyta.gr

ΕΡΓΟΘΕΡΑΠΕΥΤΡΙΑ
ΛΕΚΑΝΙΔΟΥ Γ.
ΕΛΕΟΝΩΡΑ

ΕΡΓΟΘΕΡΑΠΕΥΤΡΙΑ

- ☒ Νοητική Υστέρηση
- ☒ Σύνδρομο Down
- ☒ Διαταραχή Ελμειματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητα
- ☒ Αναπτυξιακές Διαταραχές (Αυτισμός, Asperger κ.α.)
- ☒ Μαθησιακές Δυσκολίες

Κονίτσης 36
1ος όροφος
ΒΕΡΟΙΑ

Τηλ: 23310 62170
Κιν: 6945 108 902
E-mail: lekandidou@gmail.com

Ξερατεινό

Πατηνάρη Ιωάννης 8- 591 00 ΒΕΡΟΙΑ - Τηλ. 23310 72571

Βασίλης Κοτίδης

Παιδαγωγός Κινηλατορίας Πανεπιστημίου Μακεδονίας

ΣΧΟΛΗ ΟΔΗΓΩΝ

ΒΕΡΜΙΟΥ 3 ΒΕΡΟΙΑ
(Πλ. Αγ. Αντωνίου)

ΤΗΛ. 23310 21070
ΚΙΝ. 6974 854885